הײנט 8 זײטן „Radomer-Kielcer Leben“ 45 (744) — Opłata pocztowa — uiszczona ryczałtem. XV־טער יאָהרגאַנג פרײַז 25 גראָשען

ראַדאָמער-קעלצער לעבן

Radom d. 18 Listopada 1938.
ראַדאָם, פרײטאָג כ״ד מרחשון תרצ״ט
טעלעפאָן פון רעדאַקציע 18 - 15

אָפּטײלונג פאַר אָסטראָוויעץ אָפּאַטאָוו, וויערזשבניק און סביבה אויף זײט 6

אָפּטײלונג פאַר קעלץ אויף זײט 8

Wytw. Wyrobów Cukierniczych
p. t. „Americanka”
L. Wajsbrodt — Rynek 16.

מאַכט באַקאַנט דאָס ג. פובליקום, אַז

אין צוקערניע און היגיענישע בעקערײ

רינעק 16 אַחוץ אין דער יוד. צוקערניע «אַמעריקאַנקאַ» טראַוגוטאַ 62

בעקומט מען יעדען טאָג פריש און פײן געבעקס צו ביליגע פרײזען, פערשידענע געשמאַקע טשאַסטעס פון דער פײנסטער קוואַליטעט צו 15 גר. ס׳איז צו בעקומען שטענדיג טאָרטען, מאַרציפּאַנאָווע פון 1.50 אָן.

אַלץ ווערט אויסגעאַרבײט דורך אַ פאַכמאַן מיט אַ לאַנגיעהריגע פּראַקטיק, אַלע מינים געבעקסען ווי לוקסען, בילקעלעך, טשאַסטעס, וואַפלעס, הערבאַטניקעס, טאָרטען, באַקאַלעס דעסעראָווע, לעקעך, פערשידענע קרעמען, מיגדאַלאָווע אַרטיקלען און פרײטאָג־חלות.

עס ווערען אויך אָנגענומען בעשטעלונגען אויף שמחות, בעלער, קאָנצערטען. שאָקאָלאַד פון פערשידענע פירמעס און פרוכטען צו ביליגע פרײזען.

זונטאָג כ״ו מרחשון תרצ״ט (20 ליסטאָפּאַד 1938) פאַלט אוים די ערשטע שמערצליכע יאָהר - צײט פון אונזער ליבע און אונפערגעסליכע פרוי און מוטער

דבורה (דאַטשע) גוטשטאַדט נ. ע.

פון צו - הויזע בירענצווײג

אין טאָג פון דער יאָהר־צײט ווערט פאָרקומען די אנטהילונג פון דער מצבה און אַנ׳אַזכּרה אויפ׳ן ראַדאָמער בית־עלמין פינקטליך 11 אין דער פריה

אויף וועלכע עס ווערען פערבעטען פרײנד און בעקאַנטע.

די אין טרויער פערבליבענע

מאַן, קינדער און פאַמיליע.

צו דער ערשטער יאָהר־צײט פון אונזער ליבע, אומפאַרגעסליכע פרוי און מוטער

ראַטשע

שפענדען מיר פאַר פאָלגענדע אינסטיטוציעס:

אידיש שפּיטאָל 20 זל.

תלמוד־תורה 10 זל.

וועכנערען־פעראײן 10 זל.

ביטע אײנצוקאַסירען בײם ה׳ הירש גוטשטאַדט ושעראָמסקעגאָ 30 דינסטאָג דעם 22\xı

בעקאַנטמאַכונג

דער סעקרעטאַריאַט פון די צעכען־פעראײניגונג אויף וויטאָלדאַ 10 איז טעטיג יעדען טאָג פון 6 אָוונער ביז 8. שבת צונאַכטס פון 8 ביז 10

האַנדווערקער, ספעציעל יוגענדליכע, ווענדעט אײך אין אַלע אײערע ענינים אין סעקרעטאַריאַט אין די אָוונטשטונדען אין די אָוונדערמאַנטע שעה׳ען.

עס ווערט געזוכט א יונגעל וואס זאָל קענען לײענען און שרײבען אין אײזען־געשעפט פון ה׳ לאַקס ושעראָמסקי 9

דאַנקזאָגונג

מיר דריקען אויס אַ הערצליכען דאַנק די אינהאָבער פון דער צעראַמיטשנע פאַבריק אין טשעלאָדוש, די ה״ה י. נאַרימבערסקי און י. גאָלדפײַן פאַר דעם גרויסען און קאָסטבאַרען געשאַנק פון 220 קערץ קוילען פאַרן בית־יתומים און מושב זקנים.

פאַר אײער שענעם טהאַט שיקען מיר אײך איבער אין נאָמען פון די יתומים און די זקנים אַ ברכה, אַז איהר זאָלט קענען תמיד גוטס טוהן.

די פערוואַלטונג

פון בית־יתומים און מושב־זקנים

אין ראַדאָם.

Okucia meblowe — Okucia budowlane

8־טונג בעלי־מלאכות פון ראַדאָם און אומגעגענד!

די ביליגסטע קוועלע פון בוי און מעבל־באַשלעג

שרויפען, ניטען, רעהמען מעשענע צו פויערהאַנגען, ווי אויך פערשידענע אײזען־אַרטיקלען קורצע און גראָבע צו בעקומען אין דער אײזען־פירמע

E. Frydman Radom, Słowackiego 8

כאַלוועס „Union“

איז אויסגעאַרבעט פון די בעסטע ארץ־ישראל רוי־שטאָפען און פאָלגענדע געשמאַקען:

Chałwa wyborowa
„ pomarańczowa
„ grylażowa
„ owocowa
„ kawowa
„ orzechowa

ווי אויך כאַלוועס און שאָקאָלאַד פאַר פײנשמעקערס

Fabryka chałwy „Union“ Warszawa, Wolska 69

Mądrzy bramini, których słuchać nigdy nie zawadzi
Uczą, że wierzyć nigdy nie trzeba kobiecie
Chyba, że świetne gilzy „Dla znawców“ doradzi
— Wierz jej wtedy — te gilzy są najlepsze w świecie

Późną nocą wczesnym dzionkiem
zawsze pij
HERBATĘ Z DZWONKIEM!

אויפפאָדערונג

מיר פאָדערען אויף דעם ה׳ יצחק מאיר ראַיאָל (פּלאַץ יאַגעלאָנסקאַ 1) אַז ער זאָל זיך אַרויסציהען אין משך פון אײן חודש פון דער וואָהנונג, וועלכע איז בעשטימט אין דער צוואָה פון דער פערשטאָרבענער פרוי בריינדעל האַראָוויטש, אויף אַ בית־תפילה. אין צוזאַמענהאַנג דערמיט איז ה׳ ראַיאָל מחויב צו פערלאָזען די דירה, כדי צו קענען רעאַליזירען איהר בעשטימונג אין טעסטאַמענט.

די צײטוו. קהלה־פערוואַלטונג

אין ראַדאָם

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נײַע גאַרדעראָבעס, שנײ־ווײַסע פאָרהאַנגען, גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער כעמיש׳ער פאַרבערײ און פראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס׳האָט זיך נים איבערצײגט זאָל פרובען און וועט זײן ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער און פאַכמענישער אַרבײט. ס׳ווערט אויך געוואַשען אויף טריקען — ביליגע פרײזען! — פינקטליכע אויספיהרונג סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצײגט אײך

צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אַפּיצ. טעל 19 - 70

פיליעס: זשעראָמסקי 1 טראַוגוטאַ 11 זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59

ביליג צו וואַשען קאַפעלושען

DR.
SZ. GITEL
ספעצ. פון אינערן און קינדער־קראַנקהײטען,
Kielce, ul. Piotrkowska 10

געדענק!

די פליטים פון דײטשלאַנד וואַרטען אויף דײַן הילף!

ראַדאמער יודען קומען: פליטים = קאמיטעט איינצאהלען זייערע בעשטייערונגען

א רייה מענשען געמאלדען, אז זיי ווילען אויפנעמען קינדער פון יודישע פליטים.

נעכטען ביינאכט איז פארגעקומען א זיצונג פון פליטים-קאמיטעט, אין וועלכע ס'האבען זיך בעטייליגט פארשטעהער פון כמעט אלע ארגאניזאציעס. אלס אנוועזענדע האבען צוגעזאגט צו פירען פראפאגאנדע אין זייערע רייהען לטובת דער אקציע.

דעם קאמיטעט איז מיטגעטיילט געווארען, אז ס'זענען פאראן מענשען אין שטאדט, וואס ווילען צו זיך נעמען קינדער פון די יודישע פליטים.

די פארשטעהערינס פון „וויזא" די פרויען פון די דאקטוירים לעווין און קאדישעוויטש, האבען געמאלדען, אז זיי ווילען ארגאניזירען א וועש און קליידער-אקציע פאר די פליטים.

אין בעריכט איז צוו. אנד. אנגעוויזן געווארען, אז ס'קומען מענשען צום קאמיטעט איינצאהלען זייערע באשטייערונגען, אפילו אזעלכע, וואס האבען קיין בריעף נישט ערהאלטען.

• • •

אין משך פון דער וואך האבען זיך געמאלדן צום קאמיטעט אידישע פליטים, דערונטער 4 יודען פון איטאליען. איינע פון זיי איז געווען א קראנקע פרוי, ועמען דער קאמיטעט האט איינגעארדענט אין שפיטאל.

אייך איז שוין בעסער פאר אונז

שרייבען דייטשע יודען צו ארויסגעשיקטע אין פוילען

מיט דער נעכטיגער פאסט האבען א גאנצע רייה פערזאנען אין ווארשא, דערונטער די, וואס זענען ערשט נישט לאנג ארויסגעשיקט געווארען פון דייטשלאנד וועגען די מורא'דיגע פאגראמען, וואס זענען דארט פארגעקומען אין די לעצטע טעג.

איינער אן ארויסגעשיקטער יוד פון דייטשלאנד האט געוויזען די שרייבער פון די דאזיגע שורות א בריעף, וועלכען ער האט נעכטען בעקומען פון זיינעם א גוטען פריינד, א יוד, א דייטשער בירגער, שרייבט ער אזוי:

„איך ווייס פון אלע דיינע לעצטע איבערלעבונגען אבער גלויב מיר, אז דיר און אויך אלע פליטים איז אפשר שוין בעסער פון אונז. כאטש אך און וועה צו דעם בעסערקייט. אבער איהר קאנט דאך נישט ליגען אונטער'ן בעט. ווייל ערשטענ'ס האט איהר קיין אייגען בעט נישט און צווייטענ'ס איז עס נישט נויטיג. איך דאגעגען בין געלעגען צוויי טעג אויסבעהאלטען. מיין זייף געשעפט איז צעראבירט. איך בין געבליבען פונקט ווי אין איין העמד. מיין פרוי איז קראנק. די קינדער געהענדיג פון שול זענען צעשלאגען געווארען ביז בלוט. זאלען אונזערע צרות זיין פאר אייך א טרייסט".

דער דאזיגער בריעף איז נעכטען איבערגעלייענט געווארען אין אלע פונקטען, וואו עס געפינען ויך די ארויסגעשיקטע יודען פון דייטשלאנד. די גרעסטע בעאומרוהיגונג צווישען די ארויסגעשיקטע האט ארויסגערופען די פראגע צי די רויב-אקטען האבען אויך דערגרייכט צו דעם האב און גוט'ס פון ארויסגעשיקטע יודען, וואס האבען אלץ געלאזט אויף הפקר.

וועגען די דאזיגע פראגע האט מען נעכטען מצד די הילפ'ס - קאמיטעטען איינינגע מאהל זיך פערבינדען טעלעפאניש מיט בערלין. דער ענטפער פון דארטען איז געווען, אז דאס פערמעגען פון די ארויסגעשיקטע יודען ווערט געהיט דורך דער דייטשער פאליציי און ביז איצט האט עס קיינער נאך נישט אנגעריהרט.

א מעשה מיט א פויערישען „נביא"

א גאנצע וואך הערט מען אין שטאט דערצעהלען א לעגענדארע געשיכטע וועגען א פויער, וואס האט געזאגט נביאות, אז אין גרודזיען וועלען געשעהען גרויסע זאכען.

לויט איין נוסח זאל האבען פאסירט אזא מעשה:

עמיצער איז געפאהרען אויף א טאקסובקע קיין ווארשא. פאר גריצע האט אן'אלטער פויער אויפגעהויבען די האנד צום צייכען, אז די טאקסובקע זאל בלייבען שטעהן. די טאקסובקע האט זיך אפגעשטעלט און אויפגענומען דעם פויער. שוין זיצענדיג אינווייניג האט דער פויער געזאגט, אז דערפאר וואס מ'האט איהם אריינגענומען אין אויטא, וועט ער אבדאנקען מיט נביאות, וואס ער זעהט פאר אין די נאהענסטע טעג.

און געזאגט האט דער פויער, לויט דער ווערסיע, אזוי:

אין גרודזיען ה. י. וועט דער קאפ פון א שכנות'דיגע מלוכה פערשווינדען פון דער מאכט, אז ס'וועט אזוי זיין, האט דער פויער אנגעגעבען א סימן, אז דער זעלבער אויטא וועט אריינפאהרען קיין ווארשא מיט א טויטען.

א פאר קילאמעטער פאר ווארשא איז דער פויער אויסגעשטיגען פון אויטא און אוועק אין זיין דארף. דער אויטא איז ווייטער געפאהרען און הינטער ווארשא איז טאקע געוויי געשעהן אזוי, ווי דער פויער האט געזאגט. מ'האט די טאקסע אבגעשטעלט און אריינגעלעגט א שווער-קראנקען מענש, וועלכער איז אויפן וועג פאהרענדיג געשטארבען.

פארן דאזיגען עמיצען, וואס איז געפאהרען מיט דער טאקסובקע פון ראדאם קיין ווארשא, ווערען אנגעגעבען פערשידענע נעמען פון בעקאנטע ראדאמער מענטשען.

דער נעכטיגער „דזיען - דאברי" דערצעהלט אויך די זעלבע געשיכטע, אבער לויט א צווייטען נוסח. דער פאהרער מיט דער טאקסי איז געווען א היגער אינזשיניער פ. און דער פויער האט אין זיין נביאות פארגעזאגט, אז אין גרודזיען וועלען פארקומען גרויסע געשעהענישען אין א שכנות'דיגע מלוכה.

מילא, מ'האט נישט לאנג צו ווארטען.

פאטענטען = אקציע פאר ארימע יודישע סוחרים

דער קליינהענדלער ברעכט זיך שוין היינט דעם קאפ וועגען ניי-יאהר. ביים קליינהענדלער איז דאס ווארט „ניי-יאהר" שוין אקטועל, ווייל ס'איז פארבונדען מיט א פרישען לאסט וועלכען ער מוז אויסטראגען, אויב ער וויל ווייטער לעגאל האנדלען און עגזיסטירן. די לאגע אין וועלכע ס'געפינען זיך ביים היינטיגען טאג העכער 2 הונדערט קליינהענדלער און מארק-שטייער איז אונמעגליך צו באשרייבען.

דער קליינהענדלער ווערט איינגעשרימפען. זיין סחורה אויפן טיש געהערט שוין לאנג נישט צו איהם. ער איז פארמשכנט און פארשולדיקט. דער קרעדיט ווערט איהם באשרענקט אלץ מעהר. אין אזא צייט ווען ער דארף מיטאמאהל ארויסנעהמען א גרעסערע סומע געלט, כדי אויסצוקויפען א פאטענט, געפינט ער זיך דאן פאר צוויי ברירות: אדער פערקויפען א טייל פון זיינע סחורות און אויסקויפען א פאטענט, אדער לאזען זיך אויף א וועג אן אומלעגאלען און שטעהן פארן געפאהר מיט אלע קאנסעקווענצען פון האנדלען אהן א פאטענט. די לאגע איז דא זעהר א טרויעריגע.

דער קליינהענדלער-פערבאנד אין ראדאם האט ווי געהעריג אפגעשאצט די לאגע אין וועלכע ס'געפונען זיך ביים היינטיגען טאג דאס רוב קליינהענדלער און מארק-שטייער און האט אונטערגענומען 'אדורכצופיהרען א פאטענטן אקציע, כדי אזוי ארום צו ערמעגליכען יעדען ארימען סוחר ווייטער צו שטעהען אויף די פיס.

די אקציע וועלכע האט זיך אנגעהויבען יענע וואך ווערט געפירט מיטן גאנצען ברען און אינטערעס פון א גרופע טוער ביים קליינהענדלער-פערבאנד.

די פערוואלטונג פערשטעהט דאס הילף געטראגען דורך א ווירטשאפטליכע ארגאניזאציע, מוז געשאפען ווערען נישט פון יחידים, נאר פון גאנצען כלל. ס'איז אבער אינטערעסאנט אונטערצושטרייכען דעם אינטערעס און פארשטענדניש פאר די אקציע מצד די ברייטסטע שיכטען סוחרים אין אונזער שטאדט. מיט רעספעקט ווערען אויפגענומען די פארען וועלכע זענען דעלעגירט צו שאפען אזא פאנד. יעדער וויפיל ער איז נאר בכוח טראגט מיט צופרידענהייט אקעגן אונזערע זאמלער. זעלטען טרעפט זיך אנ'אבזאג. יעדער סוחר פארשטייט דאס די אקציע איז אן אנהויב פון ממשותדיקע הילף, וועלכע דער פארבאנד וועט אויך ווייטער טראגען דעם צמייסטע ארעמען סוחר און הענדלער.

דער פרעזעס פון קליינהענדלערפערבאנד ה' ר. האלצקענער נעמט אליין אנ'אקטיווען אנטייל אין דער אקציע. ער מיט נאך פערוואלטונג'סמיטגלידער בעזוכען יעדען טאג אנדערע סוחרים און ערקלערען זיי די באדייטונג פון די אקציע און זאמלען באלד אויפן ארט געהעריגע סומען.

פון די שוין בעזוכטע ראיאנען קאן מען זעהען, אז די יודישע סוחרישע קרייזען אין ראדאם פארשטייען די נויטווענדיקייט פ ו ן ווירטשאפטליכע הילף.

• • •

אין צוזאמענהאנג מיט דער פאטענטען-אקציע וועלכע עס פירט אדורך דער קליינהענדלער-פארבאנד אין ראדאם ווערט שוין געמאכט א גענויע רעיעסטראציע פון אלע ארעמע ראדאמער קליינהענדלער און מארק-שטייער וועלכע נויטיגען זיך אין אויסקויפען א פאטענט אויפן יאהר 1939. X

אלגעמיינע פערזאמלונג

זונטאג דעם 4 גרודזיען 1938 וועט פארקומען אן

אלגעמיינע פערזאמלונג פון די מיטגלידער פון בית = יתומים און מושב = זקנים

אין לאקאל פון האנדווערקער-קלוב וויטאלדא 10

דער ערשטער טערמין פון דער פערזאמלונג איז 4 אזייגער נ. מ. און דער צווייטער טערמין 6 אז. אונאבהענגיג פון דער צאהל אנוועזענדע.

טאג ארדנונג:

1) ערעפנונג, 2) אויסוועהלען א פארזיצענדען 3) איבערליינען דעם בעריכט פון דער פריהעריגער פערזאמלונג, 4) קאסע-בעריכט און בעריכט פון דער רעוויזיאנס-קאמיסיע, 5) בעשטימען דעם בודזשעט אויף 1938/39, 6) אויסוועהלען א פערוואלטונג און א רעוויזיאנס = קאמיסיע 8) פרייע פארשלאגען.

די פערוואלטונג.

איי-דעלעגאציע פון קופת-רמבעה"נ אין ראדאם

א גריס פון יעצטיגען מצב אין א"י

קאמוניקאט.

אין ראדאם ווילט היינט א דעלעגאציע פון קופת-רמבה"נ, וועלכע זענען געקומען אדורכפיהרען א אויפקלערונג'ס אקציע וועגען דער בעדייטונג און נחיצות פון קופת-רבי מאיר בעל הנס בפרט אין דער יעצטיגער שווערער גורל-שעה פאר ארץ-ישראל.

די דעלעגאציע בעשטעהט פון די חשוב'ע פערזאנען: דער בעקאנטער זשורנאליסט ה' דוד אייזענבערג פון ירושלים און דער סוראצינער רב הרב חיים ארי' לאנגלעבען.

די חשוב'ע דעלעגאטען וועלען פרייטאג צונאכט 7 אזייגער ארויסטרעטען מיט רעפעראטען אין גרויסען שטאדטישען בית-המדרש אויף דער ארץ-ישראלפערזאמלונג, וועלכע וועט פארקומען אין דער אויבענדערמאנטער שעה מיט'ן אנטייל פון הרב ר' יחיאל קעסטענבערג

א גרויסען אינטערעס האט אין שטאדט ארויסגערופען דער בעזוך פון דער דעלעגאציע פון וועמען דאס יודישע ראדאם וועט האבען די געלעגענהייט צו הערען א לעבעדיגען גרוס פון יעצטיגען מצב אין ארץ-ישראל.

די עזרת-נשים (פרויען-גאלעריע) איז ספעציעל רעזערווירט פאר פרויען, וועלכע וועלען אויך האבען די געלעגענהייט צו הערען די גייסטרייכע רעפעראטען פון די חשוב'ע דעלעגאטען.

דאס יודישע ראדאם, וועלכע האט שטענדיג ארויסגעוויזען זייער צוגעבונדענקייט צום הייליגען לאנד, האט מיט גרויס צופרידענהייט אויפגענומען דעם בעזוך פון דער דעלעגאציע און וועט זיך בעשטימט מאסענווייז בעטייליגען אין דער גרויסער ארץ-ישראל-פערזאמלונג.

פאַר'ן גרינעם טיש

אדוו. גאַיעוויטש פערטיידיגט שטאַרק א יוד

אויפ'ן שאסעע פשיסכא – ראדאם האט זיך א לאסט-אויטא מיט שניטסחורה אנגעשטויסען אויף א פיהר פון א געוויסען קאראל שיארא. די פאלגען פון צוזאמענשטויס זענען געווען קאטאסטראפאלע. חוץ דעם וואס דאס פערד איז דער'הרג'עט געווארען, דער וואגען איז צובראכען געווארען, איז אויך דער פוהרמאן שיארא ארונטערגעפאלען אונטער די רעדער פון אויטא און געפונען דעם טויט אויפ'ן ארט.

דער שאפער מיט'ן געהילף האבען איבערגעלאזט דעם אויטא און זענען אנטלאפען. שפעטער איז מען דערגאנגען, אז דער שאפער איז דער אייגענטימער פון אויטא. ער הייסט שלמה גאלדשטיין און שטאמט פון לאדז.

אויפ'ן פראצעס אין היגען קרייזגעריכט האט גאלדשטיין ערקלערט, אז דער געליטענער אליין איז שולדיג אין טויט, ווייל ער איז נישט געפאהרן לויט די פארשריפטען און נישט דער אויטא, נאר דער אומגעוואָרפענער וואגען האט איהם אומגעבראכט.

די עדות האבען דעם פערלויף פון טראגישען געשעהעניש אנדערש פארגעשטעלט.

גאלדשטיינ'ען האט פערטיידיגט אדוו. גאיעוויטש, די פיינע פערטיידיגונג פון גאיעוויטש'ען פאר'ן בעשולדיגטען יוד האט ארויסגערופען ערשטוינונג ביי די אנוועזענדע יודען אין געריכט'ס-זאהל.

גאלדשטיין האט געקריגען א יאהר מיט פערהענגען די שטראף אויף 3 יאהר.

2 עדות ארעסטירט אויף דעם געריכטס = זאהל

דאס איז געוועזען דעם 13-טען שיערפיען ד. י. דער באהן-וועכטער יאן גאיעווסקי איז ארויס פון א רעסטאראן אויף דער סלאוואצקי-גאס און צוזאמען מיט זיין חבר יאן קאוואלטשיק און זיין פריינדין וולאדיסלאווא יעריטשאווא זענען זיי געגאנגען אויף דער דאלנא גאס. די „טראיקא" איז געווען גוט שכור. ווען זיי האבען זיך געפונען פאר לעסלאו'ס פאבריק האט גאיעווסקי ארויסגעכאפט דעם רעוואלווער און 7 מאהל אויסגעשאסען. איינע פון די קוילען האט געטראפען אין קניה פון דעם 12-יעהריגען ירחמיאל וואלאנאוויטש, וועלכער איז א פערבלוטיגטער געפאלען אויף די ערד און מען האט איהם אוועקגעטראגען אין שפיטאל אריין, וואו ער איז אפגעלעגען צוויי וואכען.

ווען די פאליציי האט געוואלט ארעסטירען דעם שיסער גאיעווסקי, האבען קאוואלטשיק און יעריטשאווא נישט געלאזט און געקאפעט און געריסען די פאליציאנטען. קאוואלטשיק און גאיעווסקי האט מען פערלעגט קייטען אויף די הענד און אזוי ארום איז געווארען רוהיג. די יעריטשאווא און קאוואלטשיק האבען אבער אלץ נישט געקאנט זיך שענקען און האבען שטארק געזידעלט די פאליציי אנרופענדיג זיי „זשידאוויסקיע וואיסקי".

אלע דריי זענען „איינגעלאדען" געווארען אין קרייז-געריכט.

גאיעווסקי האט זיך פערענטפערט, אז ער האט בלויז 2 מאהל אויסגעשאסען אין די לופטען און ער קען גארנישט פערשטעהן ווי אזוי דער קליינער ירחמיאל איז פערוואונדעט געווארן; דאך האט ער די עולה פערגיטיגט און האט איבערגעבעטען די פאמיליע וואַלאנאוויטש, געבענדיג זיי אביסעל געלד. די אנדערע ווידער זאגען, אז זיי זענען געוועזען שכור און געדענקען נישט וואס זיי האבען דאמאלס געטוהן.

די מוטער פון געליטענעם ירחמיאל האט ערקלערט, אז זי האט טאקע פון גאיעווסקי בעקומען 10 גילדען, פאר וועלכע זי האט געקויפט דעם קראנקען עסענווארג אין שפיטאל אריין.

ביים אויסהערען די עדות ריכליצקי און חיים סענענבוים האט דאס געריכט איינגעפונען, אז זיי זאגען ליגען, ווייל פריהער אין דער אויספארשונג האבען די עדות געזעהען ווי גאיעווסקי האט געשאסען און איצט, אין געריכט האבען זיי גע'טענה'ט אז זיי האבען נישט געזעהען. אויפן פארשלאג פון פראקוראר באגוצקי זענען ביידע ארעסטירט געווארען אין געריכטס זאהל און וועלען האבען א פראצעס פאר פאלש שווערען.

דאס געריכט האט פעראורטיילט יאן גאיעווסקי אויף 3 חדשים ארעסט, יאן קאוואלטשיק אויף 6 חדשים און וולאדיסלאווא יעריטשאווא אויף 2 חדשים ארעסט, די שטראף איז אפגעלעגט געווארען אויף 2 יאהר.

Do pielęgnacji rąk, ciała oraz prania mydło «Trójka»

גירושים.

דער אכזריותדיגער נייער גירוש פון די יודען אין דייטשלאנד איז אפשר דער שרעקליכסטער אין דער געשיכטע פון יודישע גירושים.

אין די צייטען פון מאומדיקען גירוש־שפאניע האט מען כאטש די גירושים געלאזט נעמען מיט זיך זייער האב און גוטס. די וועלט איז געווען אפען פאר די ארויסגעטריבענע.

בעתן רשעות׳דיקען גירוש פון מאסקווע אין די צארישע צייטען, האבען די גירושים געהאט דאס גרויסע רוסלאנד פאר זיך. זיי האבען אויך געהאט די מעגליכקייט אויך ווייטער צו האנדלען מיט זייער, פריערדיגען וואוינארט.

בעתן גירוש פון קאוונע און סובאלק אין 1915 האט מען צוגעשטעלט דער ארויסגעטריבענער באפעלקערונג וואגאנעס, ניט געקוקט, וואס זיי זענען געווען נויטיג פארן מיליטער און מען האט זיי פריי געמאכט אפילו די פארבאטענע" מאסקווע און די פארבאטענע אנדערע ערטער פון ווייטען רוסלאנד.

און דאס וויכטיגסטע: אין אלע גירושים האט מען די ארויסגעטריבענע געגעבען א טערמין זיי זאלען האבען צייט צו ליקווידירען זייערע געשעפטען, זיי זאלען באוויזען זיך איינפאקען און מיטנעמען זייער ווירטשאפט און קאפיטאל א. ז. וו. מען האט ניט פאנאנדערגעריסען די משפחה־קרובים, עלטערען ניט אפגעריסען פון קינדער, א. א. וו.

אבער דער לעצטער גירוש פון די יודען אין דייטשלאנד שטייגט אריבער מיט זיין אוממענטשליכקייט און חיהשקייט אלע ביז אהעריגע יודען · גירושים אין אלע צייטען פון פינסטערען מיטלאלטער און ליכטיגען 20־טען יאהרהונדערט.

ס'איז ניט געמאכט געווארען קיין אונטערשיד פון קינדער ביז דערוואקסענע, פון פרויען און מענער, פון קרובים און ניט קרובים, פון עלטער, אניהויבענדיק פון אומבאהאלפענע שול־קינדער און אויסלאזענדיק מיט 80 יאריגע זקנים און זקנות.

ס'איז געווען א גוט־פאראויסגערעכענטער רויב־צוג מצד די נאציס צוצונעמען לייכט יודיש האב און גוטס. האט מען די ארויסגעטריבענע ניט געלאזט נעמען מיט זיך מעהר ווי 10 מארק און אויך ניט עפעס וואס פון די שטוב זאכען און פארן אייגענעם געברויך וועש און בגדים. מען האט זיי געפירט אין הערמעטיש־פארמאכטע וואגאנעס בלויז ביז צו דער גרעניץ און דאן ווייטער געטריבען צופיס ווייטע קילאמעטערס. אזא מין סאדיזם איבער אומבאהאלפענע קליינע און שוואכע און אלטע מענטשען, בלויז דערפאר, ווייל זיי זענען יודען, האט נאך קיין אינקוויזיטאר ניט אויסגעטראכט. דאס יודישע פאלק וועט אייביק געדענקען און דעם מוראדיקען פארברעכען פון דייטשישען נאציזם און היטלעריזם.

דער יודישע געשיכטע · שרייבער וועט האבען גענוג וואס צו שרייבען וועגען דער גרויסער טראגעדיע פון לעצטען יודישען גירוש. מיר שטעלען זיך שוין פאר די ענוים און יסורים וואס ס'שטייען איצט אויס אונזערע אומגליקליכע ברידער און שוועסטער. מיר וועלען איצט וועגען דעם ניט שרייבען. ס'שטייט פאר אונז איצט א מעהר דרינגענדע אויפגאבע.

פון די קהלות פון ווארשע, פויזען, קאטאוויץ א. אנד. טראגט זיך א הילפס־רוף צו שטיצן די נייע גולים. ס'ווערט געשילדערט זייער פארצווייפעלטע הילפסלאזע לאגע און ס'ווערט אפעלירט צום יודישען הארץ צו ראטעווען די נייע פארוואגעלטע ברידער אונזערע.

ס'איז איצט אונזער ברידערליכער חוב צו העלפען. ס'מוז אלץ איצט אפגערוקט ווערען אן א זייט. אונזער שטיצע מוז ווערען איצט געריכטעט צו די נייע גולים, דאס פאדערט פון אונז אונזער נאציאנאלער פאלקס־געפיל.

מיר האבען איבערגעלעבט ניט איין גירוש מיט זיינע גורמים. מיר וועלען אויך דעם לעצטען דייטשישען גירוש מיט זיינע שולדיקע איבערלעבען. זאלען ניט מיינען אונזערע שונאים, אז מיט אזעלכע מיטלען וועלען זיי אונז אויסראטען. מיר ווייסען פון דער געשיכטע, אז קיין איין גירוש איז נישט פארבליבען אומבאשטראפט פאר די, וואס פאראורזאכען אים. די געשיכטע וועט אויך ניט שווייגען פאר אונזער נייעם גירוש, די געשיכטע וועט אלץ אויפמאנען.

ניט אייביג וועלען הערשען די נאצירשעים, ווי ס'האבען ניט אייביג געהערשט די אינקוויזיטארען פון שפאניע, דער צאריזם, די ניקאלאי ניקאלאיעוויטשעס א. זייער גל. יודען זענען עלטער פון אלע אינקוויזיטארישע הערשער, יודען זענען געווען פאר דער שפאנישער אינקוויזיציע, פארן פאשיזם, פארן היטלעריזם, פארן נאציזם, פארן ראסיזם א. א. וו. טייל פון זיי זענען פארשוואונדען און יודען זענען געבליבען. ס'וועלען אויך פארשווינדען די אנדערע נאך זיי און יודען וועלען ווייטער בלייבען, גרייט ווייטער איבערצולעבען אלערליי געשיכטלעכע איבערחזורונגען סיי פון דער שלעכטער, סיי פון דער גוטער זייט. צייטען בייטען זיך און ס'וועט זיך אויך בייטען די היינטיגע רשעות'דיקע צייט פון מענטשליכער פארווילדונג און פארדארבונג.

א. י. ג.

פייערונג ביי די קאמבאטאנטען אין ראדאם

איינדרוקספולע רעדע פון פרעזידענט גזשעטשנאראווסקי.

די ראדאמער יודישע קאמבאטאנטען האבען צום ערשטען מאהל איינגעארדענט היינטיגען זונטאג א עפענטליכע אלגעמיינע פערזאמלונג, וועלכע איז נלייכצייטיג פערוואנדעלט געווארען אין א אימפאזאנטע פייערונג. אויף דער פערזאמלונג האט מען זיך געקענט איבערצייגען, אז אין ראדאם געפונט זיך א גרעסערע צאהל יודישע יונגעלייט, וועלכע האבען געקעמפט און זיך מוסר נפש געווען פאר דער זעלבסשטענדיגקייט און פאר דער גרויסקייט פון פוילישען לאנד און פאלק.

די אלגעמיינע פערזאמלונג האט געטראגען א פייערליכען כאראקטער דערפאר, ווייל אויף איהר איז פראקלאמירט געווארען די ענטשטעהונג פון א יודישען קאמבאטאנטען־פעראיין אין ראדאם.

צו דער פייערונג זענען ספעציעל געקומען דער מיליטערישער ראבינער מאיאר שטיינבערג, דער מיטגליד פון דער הויפט־פערוואלטונג פון די יודישע קאמבאטאנטען, אדוו. מאריאן טעמפעל אין אונזער בן־עיר דער פערדינטער פוילישער זעלנער, וואס בעזיצט די גרעסטע אויסצייכנונגען, יוזעף זשאבנער און א רייהע אנדערע דעלעגאטען.

צווישען די פערבעטענע געסט זעהען מיר דעם פארשטעהער פון סטאראסטווא ראדצע פיאנטעק, דעם ראדאמער פרעז. גזשעטשנאראווסקי, דעם פרעזעס פון די פוילישע קאמבאטאנטען, רעיענט נאוואכאוויטש. רעיענט ראגוסקי און אנד.

דער זאהל איז הערליך דעקארירט און די קאמבאטאנטען זעהען אויס יום־טוב'דיג. זיי טראגען די אבצייכנונגען פון דער פוילישער פאהן און ארדערען.

אויף דער וואנד העננט א ליסטע פון די געפאלענע ראדאמער יודען אין די קאמפען פאר פוילען'ס בעפרייאונג, ווי אויך אין דער פויליש־באלשעוויסטישער מלחמה.

דער ערשטער טרעט ארויס מיט א רעדע מאיאר הרב שטיינבערג; וועלכער בעעהרט די געפאלענע ראדאמער יודען אין דעם קאמף פאר פוילען'ס בעפרייאונג און בעגריסט דעם נייעם יודישען קאמבאטאנטען־פעראיין.

נאך איהם נעמט דאס ווארט הרב קעסטענבערג, וועלכער הויבט אן זיין רעדע, אין דער פוילישער שפראך, אז ער איז גליקליך וואס ער האט דעם כבוד צו בעגריסען די נייע יודישע קאמבאטאנטען־ארגאניזאציע. הרב קעסטענבערג רעדט אויך וועגען די רדיפות פון יודען אין פערשידענע לענדער און אויך וועגען די קדושים אין ארץ ישראל וועלכע ער בעט צו בעעהרען מיט אויפשטעהן פון ארט און מיט שווייגן 3 מינוט.

עס האלט דאן א הערליכע רעדע דער ראדאמער פרעזידענט יוזעף גזשעטשנאראווסקי, וועגען די העלדענטהאטען פון יודען אין די קאמפען פאר פוילען'ס פרייהייט.

פרעזידענט גזשעטשנאראווסקי דערקלערט, אז אין די קאמפען פאר פוילען'ס בעפרייאונג האבען קיינמאהל קיין יודען נישט געפעהלט. ער קען נישט גערדענקען די אלטע צייט, אבער אין דער רעוואלוציע פון 1905, און די לעגיאנען, אין דער באלשעוויסטישער מלחמה — דארט האט מען שטענדיג געקענט זעהען אזוי דעם יודישען ארבייטער, ווי דעם יודישען אינטעליגענט, ווי זיי קעמפען פאר פוילען. עס געפעלען זיך היינט מענשען מיט א שוואכען זכרון, וועלכע ווילען פון די העלדישע טהאטען פון די יודען זיך נישט דערמאנען. מיר אבער פערגעסען דאס נישט, גענוג צו דערמאנען דעם יודישען העלד ברוך שולמאן, וועלכער האט געווארפען באמבעס אויף די צארישע סאטראפען.

עס האבען אויך נישט געפעהלט — זאגט פרעז. גזשעטשנאראווסקי — קיין יודישע פרייהייט'ס־אידעאלאגען און דער גרעסטער צווישען זיי איז געווען פעליקס פערל, דער פריינד פון מארשאל פילסודסקי, מיט וועמען דער מארשאל האט זיך קאמוניקירט ביז די לעצטע מינוטען פון זיין לעבען (פערל'ס).

מיט איבערגעגעבענקייט, מיט קאמף, מיט ליבע פאר פוילען האבען זיך, יודען ערווארבען די רעכט אויף בירגערשאפט.

די רעדע פון פרעזידענט גזשעטשנאראווסקי האט געמאכט א שטארקען איינדרוק און איז אויפגענומען געווארען מיט שטורמישע אפלאדיסמענטען.

דער פרעזעס פון דער פעדעראציע פון די פוילישע קאמבאטאנטען ערקלערט אז ער איז געוועזען גערירט, ווען מען האט געלעזען די נעמען פון די געפאלענע ראדאמער יודען פאר פוילען'ס פרייהייט. די ראדאמער יודען האבען א שעהנע פערגאנגענהייט, זאלען זיי זעהען, אז אויך דער עתיד זאל זיין א שעהנער פאר פוילען.

אין נאמען פון דער ראדאמער יודישער גמינע בעגריסט פרעזעס דען. אין נאמען פון יודישען סוחרים־פעראיין בעגריסט פרעזעס מערין.

א קורצע רעדע האט געהאלטען דער לייטער פון דער יאסעלעוויטש־שולע אין ראדאם ה' קופסקי. אלס 15 · יעהריג יונגעל האט ער שוין געארבייט אין קאנספיראציע פאר פוילען'ס בעפרייאונג דערנאך געוועזען א פעאוויאק און איצט ווען מען האט איהם געגעבען די לייטערשאפט פון דער יודישער שולע אוף דעם נאמען פון דעם יוד, וועלכער איז געוועזען א גרויסער פוילישער העלד: בערעק יאסעלאוויטש, זאגט ער צו די יודישע קינדער צו ערציהען אלס טרייע פוילישע בירגער.

וועגען די ציעלען פון קאמבאטאנטען פעראיין האלט א רעפעראט דער מיטגליד פון דער הויפט־פערוואלטונג אין ווארשא אדוו. מאריאן טעמפעל.

דעם בעריכט פון דער ביז איצטיגער טעטיגקייט גיט אן ה' שפערבער, וועלכען די חברים שענקען א בילד פאר זיין איבערגעגעבענע ארבייט.

ה' אלעקסאנדער לעווי לייענט פאר די אידעאלאגישע דעקלאראציע פון קאמבאטאנטען־פעראיין.

נאכן צערעמאניאל פון אריינקלאפען נעגעל אין אנדענקונג'ס־טאוועל, ווערט אויסגעוועהלט א פערוואלטונג אין פאלגענדען צוזאמענשטעל:

ד"ר איגנאצי לעווי (פרעזעס), אדוו. פעניגשטיין, ד"ר זשאבנער (וויצע־פרעזעסען) אלעקסאנדער לעווי, לעאן שפערבער (סעקרעטארען) בארמייסטער (קאסירער) ווילהעלם בארער, יוזעף גאלדשטיין, יאאכים גייגער, קארל אייזמאן.

רעווידיר־קאמיסיע: יוזעף שטעלמאן, אברהם וויכטעל, מאוריצי ווייסבערג. סערטרעטער: משה מארגאליס.

שיד'ס־געריכט: ד"ר וויסאנסקי, דוד פרענקעל, לעאן וואידושיסלאווסקי. פערטרעטער: זיגמונט ווענגער.

• • •

פון דער פייערונג האט מען אוועקגעטראגען א גוטען איינדרוק. אבער א קליין ביסעל פערדרוס איז געבליבען. עס איז געווען פערדריסליך דער פאקט, וואס דורך דער גאנצער צייט האט מען נישט געהערט פון די יודישע רעדנער קיין איין יודיש ווארט (מי'טן אויסנאם פון די רבנים קעסטענבערג און שטיינבערג. דער לעצטער האט ציטירט בלויז א פאר פסוקים פון תנ"ך, אבער דאס איז אויך גוט.) און אויך די נעמען פון גרעסטען טייל קאמבאטאנטען האבען ביים אויסלייענען זיי, געקלינגען נישט יודיש.

צי שעמען זיך טאקע די יודישע קאמבאטאנטען מיט דער יודישער שפראך און מיט זייערע יודישע נעמען?

אונבעוואוסטזיניגע זעלבסטמערדער

די שאג טעגליכע כראניק ליפערט אונז גענוג פאלען, ווי מענשען האבען אונבעוואוסטזיניג זיך דערנעהנטערט דעם טויט. נישט ווילענדיג און שטרעבענדיג גאר צו פעראבסערען זייער מצב האבען זיי בידים דעם טויט געבראנגט אין זייער שטוב.

ביישפילען? מיר וועלען ברענגען אייניגע: א נעוויסע פירמא האט צוליב רעקלאמע · צוועקען אויסגעפיינערט דאס געשעפס, אריינשטעלענדיג אין שוי־פענסטער פערשידענע טייערע מוסטערען, וועלענדיג אזוי ארום פערגרעסערען איהר קליענטעלע. די ענדע — א טרויעריגער באנדיטען־אנפאל, וואס האט זיך פערענדיגט מיט'ן אויסמארדען די פירמא־אינהאבער, וועלכע האבען קיין געלד נישט געהאט צו געבען, ווייל זיי האבען מעהר ווי די רעקלאמע נישט פערמאגט.

אדער א אינזשיניער, וועלענדיג פערקלענערען די אויסגאבען, האט ערפינדען א מאשין, וועלכע זאל אימשטאנד זיין די ארבייט אויטאמאטיש דורכצופיהרען און צו רעדוצירען א גאנצע שיכט ארבייטער ביים לאזען אין בעוועגונג. דער מאשין האט אבער עפעס א זייטיג שרייפעל געפעהלט און האט עקספלאדירט, פערניכטענדיג די גאנצע פאבריק און טויטענדיג דעם ערפינדער צוזאמען מיט'ן זיין גאנצע גרופע געהילפען.

אזעלכע פאלען זענען פערהאנען אין די מיליאנען, ווי ווענשען אליין פעראורזאכען זיך דעם טויט אונבעוואוסטזיניג, און וואס ברענגען אויף זיך דעם טויט מיט זייערע אייגענע הענד און דורך זייערע אייגענער מיה און ארבייט.

• •

דער דערמאהנטער כלל נעהמט אויך ארום הערשער, געקרוינטע, וועלכע זענען פילמאהל דער גורם פון זייער אייגענער טראגעדיע.

די לעצטע וועלט־קריג מיט איהרע רעוואלוציעס, אומגעווארפענע קרוינען, געשאסענע הערשער און אנטלאפענע; מאנארכען, דערוועקען אין אונז די ציטירטע רעמיניסצענצען.

דאס רוסישע מלכות פון יעקאטערינע אלעקסאנדער I א. ז. וו. האט זיגרייך מארשירט אין אייראפא און אזיען, אויסברייטערנדיג איהרע גרעניצען אין דער לענג און אין דער ברייט, איינשלינגענדיג אלע קליינע און גרעסערע שכנישע מלוכות. אזוי האט שוין לעצטנס דער רוסישער אדלער נעטראגען אויף זיך די איינגעשלינגענע קרוינען פון פוילען, ליטא לעטלאנד, פינלאנד א. ז. וו.

איהרע גרעניצען האבען זיך אבגעשטעלט ביי די לענדער פון איהרע שטארקע ריוואליזירענדע שכנים, ביי דייטשלאנד, עסטרייך א. ד. ג.?

דער רוסישער צאר, דאס אייניקעל פון זיינע טיראנישע זיידעס, האט דערפיהלט דעם טעם פון נצחונות ווען ער האט בעדארפט צו רעטען זיין לעבען בעת די רעוואלוציע. ער איז געבליבען שטעקען אין רוסלאנד. וואלט געוועזען געבליבען א קליין מליכה'לע צווישען רוסלאנד און זיין קאנקורירענדען דייטשען שכן וואלט ער אהין געקענט אנטלויפען. ער האט דאך נישט געקענט אנטלויפען צו זיין שונא וועלכער האט איהם זיינע משחיתים אין א פלאמבירטען וואגאן אריינגעשיקט. דאס איז די פרוכט פון פערניכטען אלע קלענערע ארומיגע שכנים; דאנענען דער צווייטער מאנארך. ביי וועמענס גרעניצען ס'איז נאך פערבליבען א האלאנד, האט זיך אהין געראטעוועט און לעבען געבליבען.

נאהנט צום פערצייטישען סדום האט זיך אויך געפינען א שטאט צוער וואוהין סדומער דיגניטארען האבען געקענט אנטרינען ווערען און רעטען בעתן אונטערגאנג פון סדום.

די ביז · יעצטיגע נצחונות פון נייעם סדום־לאנד און די געפלאנטע מארשען איבער די איבריגע שכנים זענען אפשר פון דעם סארט, וועלכע שניידען איבער יעדע רעטונג'ס · גארטעל פאר די זיגערס. דאס פערטיליגען די שכנים פון ארום איז מעגליך אויך די פערניכטונג פון לעצטען רעטונג'ס־ברעט, פון די לעצטע מעגליכקייט פון רעטונג פאר די פיהרער, וועלכע וועלען אין גרויזאמען טאג פון פערניכטונג — וואס זיי גרייטען צו מיט זייערע אייגענע הענד — נישט האבען — פונקט ווי דער צאר פון גרויס רוסלאנד — וואו ענטרינען צו ווערען.

פון די זיגרייכע טרוימייסטרייען הערט זיך שוין דער רוף:

אונבעוואוסטזיניגע זעלבסטמערדער!

ראסען־שאנדע

און אזוי דערצעהלט אונז דאס חומש'ל. ווען אברהם איז שוין געוועזען גאר אלט האט ער צו־ גערופען זיין דינער אליעזר און איהם בעפוילען: איך בעשווער דיך, אז דו זאלסט אויסגעפינען פאר מיין זוהן יצחק א פרוי פון מיין פאמיליע און אויף קיין פאל זאלסט דו מיין זוהן נישט בעהעפטען מיט די איינוואהנער פון דעם לאנד.

דא געפינט זיך דער ערשטער פערבאט פון די געמישטע חתונות. יודען א ז אנגעצייכענט געווארען א ליניע פון נאציאנאלע איינהייט, וועלכע זיי האבען אומעטום בעדארפט האבען אלס שוץ־מאנטעל געגען אסימילאציע־מבול.

ווען יודען האבען געפרובט פון די ליניע אבוויכען, קומט היטלער און צווינגט אויטאמאטיש דאס יודישע פאלק זאל זיין נאציאנאלע איינהייט שיצען און דערהאלטען.

צווישען די פיעל עפיזאדען וואס ווערט דערצעהלט וועגען גרויסען ערפינדער עדיסאן, געפינט זיך אויך דער פאלגענדער כאראקטעריסטישער עפיזאד:

עדיסאן האט אין א געוויסען טאג איינגעשריבען אין זיין טאג־בוך דעם אונפערשטענדליכען זאץ: „די גרעסטע אמעריקאנער פראפעסארען זענען וואסער־טרעגער".

ווען מען האט עדיסאן געבעטען בעשייד אויף דעם דערמאנטען פאראדאקסאלען זאץ, האט ער ערקלערט פאלגענדעס:

איך האב פערבינדען די וואסער־פאמפע מיט די פערשידענע טירען פון מיין הויז און יעדער אריין — און ארויסגעהער פון מיר. עפענענדיג די טירען פלוסט אויטאמאטיש אריין אין וואסער־רעזערוואר א געוויסע צאהל עמערס. אזוי ארום נוץ איך אויס יעדען בעזוך פאר אן׳אויטאמאטישע פונקציע פון אנפיהלען מיין וואסער־רעזערוואר. און אזוי ווי די אריינגעהער צו מיר זענען דאך שטענדיג בעקאנטע טעכנאלאגען און פראפעסארען, קומט אויס, אז די אמעריקאנער פראפעסארען זענען וואסער־טרעגער.

יא, אזוי איז עס. דער „פיהרער" ערפיהלט א היסטארישע אויפגאבע אונבעוואוסטזיניג און אויטאמאטיש און ווי יענע אמעריקאנער פראפעסארען פיהלט ער צוריק אן דעם יודישען נאציאנאלרעזערוואר, וועלכער איז שוין באלד געוועזען לעהר צוליב די שטארקע אסימילאציע.

דער יודישער רעזערוואר דערהאלט א דאנק די פיהרער · געזעצען פון ראסען־שאנדע צוריק זיינע דרעזערוירטע וויטאמינען, וועלכע וועלען יעצט זיין א גרויסער צושטייער צום פערשטארקען אונזער ווידערשטאנדס־פעהיגקייט און דערפיהרען צום ענטגילטיגען זיג פון די בענייטע יודישע אומה.

אהרן פרידענטאהל

אליהו הנביא מיט'ן מלאך המות טאָרען נישט זיין אין איין שטוב

מאיר הערץ.

צום אנדענק פון מיין פאטער – דעם בן - גדולים

(סוף)

די רבי'צין האָט געקריגען ספּאַזמען, אָבער זי האָט זיך איינגעהאַלטען נישט צו וויינען הויך, מ'זאָל נישט הערען אין דרויסען. דער קליינער איטשעלע האָט איהר געטרייסט. האַלב מיט געוויין און האַלב מיט געבעט האָט ער גערעדט צו איהר:

— וויינט נישט, רבי'צין, זייט אייך נישט מצער! גאָט איז דער אבי־יתומים און דיין־אלמנות. און, אַז מיין טאַטע איז נישט געווען רבי, און, אַז איך בין אויך א יתום געבליבען, און, אַז מיין מאַמע איז אַנ'אַלמנה געבליבען מיט קליינע קינדער אויף די הענד, נו, האָבען מיר דען צו עמיצען טענות? גאָט איז א פאָטער, אַנ'אל רחום־וחנון וועט ער אונז און אויך אייך נישט פערלאָזען. מיין טאַטע זכרונו־לברכה, האָט, חלילה, נישט געמיינט צו רודפ'ן אייער הויז. חס־ושלום! דאָס האָט דער „יוד" אַזוי געוואָלט. ס'איז שוין אַזוי ביי זיי. זיי האָבען ליבער זייערע תלמידים, ווי די אייגענע קינדער. וויינט נישט, רביצין, וויינט נישט, ירחמיאל וועט אויך א רבי זיין. ס'וועט קלעקען פאַר אַלע. דער פשיסכער עולם איז גרויס.

— און ווער זאָגט דען, אַז ס'האָט אַזוי געברויכט צו זיין? — האָט זיך די רביצין נישט געלאָזט איינגעהמען. — אויך דיין טאַטע האָט געברויכט זיין רבי. וואָס מיינסטו, איך האָב נישט געזעהען, ווי א גרויסער עולם איז אים דאָ נאָכגעקראָכען און געוואַרט פון אים נאָר איין וואָרט צו הערען, אַז ער וויל, אַז ער בעשטעהט, רבי'סטווע צו פירען? דו וואָלסט איצט אויך א רבי געווען, כאָטש די ביסט נאָך קליין, און אייער הויז וואָלט אַנדערש אויסגעזעהען און דו וואָלסט זיך נישט געברויכט דאָ אַרומצוואַלגערען ביי פרעמדע טישען. אָ, יאָ, איטשעלע, איך ווייס אַלצדינג. זיי האָבען נישט געלאָזט, זיי האָבען געהאַט קנאה אויף דיין טאַטען און מורא־געהאַט, ער זאָל נישט אָבציהען א צו־גרויסען עולם. דיין טאַטע מיט'ן מיט'ן יוד זענען געווען תמימים. כשר'ע, הייליגע נשמות, און זיי האָבען אין גאַרנישט חושד געווען זייערע חברים און תלמידים.

א גאַנצע נאַכט האָבען אַזוי געשמועסט און גערעדט איטשעלע, די רביצין און ירחמיאל. דאָס קאַגעניקעל האָט געקאַפּטשעט און געצאַנקט אויף דער וואַנד. עס האָט זיך גענומען לעשען און באַלד האָבען גרויע פריהמאָרגען־פּאַסמעס אַנגעהויבען אַריינדרינגען. זיי האָבען זיך אויפגעכאַפּט פון זייער שמועס און דערזעהען ווי דאָס שטעדטעל איז פול, ממש עס געהט־איבער פון אַהן א שיעור מענשען, וואָס זענען פון די אַרומיגע שטעדט און שטעטלעך צו דער לוויה אַנגעקומען. רבנים, גרויסע חסידים, שאַרפע, גבירים און אָרעמע לייט, אפילו פּראָסטע יודען זענען אַנגעקומען. אַלטע בעקאַנטע אַרענדאַרען און קרעטשמע־יודען, וועמען מען האָט דאָ נישט לאַנג געטריבען און געיאָגט. זיי האָבען ערשט רעכט דערזעהן, וואָס פאַר א גרויסע עדה ס'איז דער פשיסכער עולם. אויך דער קאָזשעניצער מגיד האָט געזאָלט קומען, אָבער ס'איז אַנגעקומען א ידיעה, אַז דער מגיד איז קראַנק געוואָרען און צוליב דעם איז דער רעש און טרויער נאָך גרעסער געוואָרען. ס'איז געוואָרען קאַלט אין די ביינער. מען האָט דערפיהלט, ווי דער גרויסער הייליגער סגל, דער חוט־המשולש: לובלין, פשיסכע, קאָזשעניץ, קערט זיך אוועק און לאָזט איבער די וועלט פעריתומ'ט און פערעלענדט.

ווען די תלמידים האָבען זייער רבין, דעם יוד־הקדוש, אויף די אַקסלען געטראָגען, איז די רביצין מיט ירחמיאל'ן געגאַנגען א שטיק ווייט פון דער מיטה. מען האָט זיך צומאָל אויף זיי נישט אומגעקוקט. מען האָט זיי געשטופּט און געשטויסען, אַזוי, אַז אַלע מאָל זענען זיי אַלץ מעהר געבליבען הינטערשטעליג און אויסגעקומען צום סוף. דער עולם האָט געשטראָמט און פערפלייצט דאָס שטעטל איבער די ברעגען. אַלץ האָט זיך געריסען און געוואָלט זיין כאָטש א מינוט, א רגע נאָהנט צום הייליגען אָרון.

די רביצין האָט זיך דאַן צוגעטוליעט צו ירחמיאל'ן און געכליפּעט אין דער שטיל:

— זעהסט, מיין קינד, אַזוי איז עס געווען פריהער, און אַזוי איז עס אַצינד. דער טאַטע איז ביים לעבען נישט געווען אונזערס, און אויך איצט געהערט ער נישט צו אונז. אונז לאָזט מען נישט צו, ווי דער טאַטע וואָלט אונז גאָרנישט אַנגעהערט, ווי ער וואָלט אונז א פרעמדער געווען. אָט געהען מיר, אָט שלעפּען מיר זיך נאָך. ווער זעהט אונז, ווער קוקט זיך אום אויף אונז? ביים לעבען און ביים טויט איז דער טאַטע זייערס. מיר זענען דאָ איבעריג. —

און ירחמיאל האָט אַרומגענומען זיין צעבראָכענער מאַמע. ס'האַרץ איז איהם שיער נישט אַרויסגעשפּרונגען פון יסורים און רחמנות אויף זיין איינגעהויקערטער מאַמע, וואָס האָט שוין קיין כח נישט געהאַט צו געהן אויף די פיס און האָט זיך קוים אַנגעהאַלטען אַן ירחמיאל'ן און אַן די איבעריגע קינדער.

ירחמיאל האָט געצאַפּעלט מיטן גאַנצען לייב. ער האָט געזוכט מיט די אויגען אַרום זיינע חסידים. האָט ער דאָך שוין געהאַט א ביסל חסידים, וואָס האָבען גענומען קלעבען אַן אים. וואו זענען זיי? פאַרוואָס זעהען זיי אים נישט? צי האָבען זיי אַן איהם אויך שוין פערגעסען? ער האָט דאָך זיי געהאָלפען, געגעבען ברכות, סגולות, רפואות. שוין אפילו דיבוקים אַרויסגעטריבען. היינט וואו זענען זיי? געדענקען זיי שוין נישט?

און ירחמיאל זאָגט דאַן צו דער מוטער:

— מאַמע, איך וועל שוין קיין רבי נישט זיין. ס'איז נישט כדאי. נישטאָ פאַר וועמען. מאַמע, כ'וועל ווערען א בעל־מלאכה, א זייגער־מאַכער. אַזוי איז מיר געהענדיג איינגעפאַלען. איך וועל אַרבייטען מיט די צעהן פינגער און דיך מיט מיינע פינגער מפרנס־זיין. יאָ, מאַמע, „יגיע־כפיך כי תאכל". זעהסט דאָך מאַמע, ווי דער עולם האָט אונז אין זין. זיי שמעקט אַלע מאָהל עפּעס אַנדערש. גיב זיי יעדען טאָג א נייעם רבין. צו וואָס דעם יוד'ס קינדער? נאָך ווען, נאָך וואָס? ווער ברויך זיי שוין איצט צו האָבען? בונם און מענדעל האָבען שוין פריהער צעטיילט דעם טאַטענ'ס ירושה. נו, יאָ. וואָס האָב איך צו זיין? דער טאַטע האָט דאָך אַזוי געוואָלט!

מען האָט גענומען שטופּען ירחמיאל'ן ער זאָל צוגעהן קדיש זאָגען. די מאַמע האָט אינגאַנצען געציטערט. אַנגסטען, קאַלטע און הייסע, האָבען אַדורכגעווייקט איהר לייב. זי האָט געמיינט, אַז אפשר־אפשר וועט מען איהר זוהן נאָכ'ן קדיש פּאַרט פאַר א רבי'ן קרוינען. זי האָט טאַקע באַלד דערנאָך דערהערט א גרויס געשריי: „מזל־טוב! מזל־טוב". ס'געשריי האָט פערהילכט דאָס גאַנצע בית־החיים, און טרעהרען פון פרייד האָבען זיך בעוויזען אין איהרע אויגען, ווייל זי האָט געגלויבט, געוואָלט זיך איינרעדען אַז דאָס ווינשט מען מזל־טוב איהר זוהן. הייסט עס, אַז דער עולם האָט זיך פּאַרט מיישב געווען און איינגעזעהן, אַז דאָס רבי'שאַפט קומט דעם יוד'ס קינד.

די פערוויינטע רבי'צין איז אָבער באַלד געוואויר געוואָרען, אַז זי האָט א טעות געהאַט. צו איר איז באַלד צוגעלאָפען ירחמיאל אַליין. ער איז געווען בלאַס און אויפגערעגט. טרעהרען זענען געריגען אויף זיינע אויסגעדאַרטע און אויסגעמאָגערטע באַקען. ער האָט קוים אויסגערעדט:

— מאַמע, נישט מיך מיינט מען. דאָס האָט דער עולם בונמ'ען מזל־טוב געבאָטען. איך האָב געוואוסט, מאַמע, אַז ווי נאָר איך וועל ענדיגען קדיש־זאָגען, וועט א דונער־טהון מיט — „מזל־טוב" צו בונמ'ען. איך האָב מיך געריכט דערויף. מילא, זאָל ער זיין דעם טאַטענ'ס יורש, מאַמע, מען מעג שוין אַהיימגעהן. דער טאַטע וועט נישט בלייבען אַליין. מכתמא וועלען זיי באַלד מאַכען א רקידה'לע אַרום טאַטענ'ס קבר. זיי זענען דאָך תמיד פרעהליך און לוסטיג. זיי האָבען דאָך פאַר'ן טויט אויך נישט קיין מורא. איצט זענען מיר שוין דאָ אינגאַנצען איבעריג.

ווען ירחמיאל מיט דער מוטער האָבען אַנגעהויבען אַרויסגעהן פון בית־עלמין, האָט זיי פּלוצלינג אַרומגערינגעלט א היבשער עולם, וואָס איז בעשטאַנען פון פּראָסטע יודען, וועלכער האָט ירחמיאל'ן הויך געוואונשען „מזל־טוב".

ירחמיאל האָט נישט געוואָלט הערען, האָט זיי אַוועקגעשטופּט פון זיך, גענומען די מוטער אונטער'ן אָרעם און געשטעלט האַסטיגע טריט צום אַרויסגאַנג.

דער פּראָסטער עולם, איבערהויפּט די אַרענדאַרען, האָבען איהם נישט אָבגעלאָזט און זענען מיטגעגאַנגען, רופענדיג אַלץ אינאיינעם הויך אויפ'ן קול:

— רבי, מזל־טוב! רבי, מזל־טוב!

און דער פשיסכער שאַרפער עולם איז נאָך געשטאַנען ביים יוד'ס קבר, אַהערגעקוקט און געשמייכעלט.

די תלמידים פון יוד האָבען נישט געשמייכעלט. זיי זענען געשטאַנען אַראָבגעלאָזט די קעפּ איבער זייער רבינ'ס קבר, אַריינגעטהון אין זיך, פערטראַכט, פערקלערט, און נישט געהערט און נישט געזעהן וואָס אַרום טהוט זיך.

ווען זיי האָבען דערהערט פון יענער זייט פּאַרקאַן אויסרופען: מזל־טוב! מזל־טוב! — האָט דער נייער רבי ר' בונם אויפגעהויבען דעם קאָפּ, זיך אַנגעשפּאַרט אין מענדעל'ס אַקסלען און א טרעהר האָט זיך בעוויזען אין זיין זעהעוודיגען אויג.

זיינע חברים האָבען דאָס בעמערקט — האָבען זיי אויך אויפגעהויבען די קעפּ און ווי איין מענש האָבען זיי אויסגערופען:

— מזל־טוב דיר, בונם! פון היינט־אָן זענט איהר אונזער רבי. אַזוי האָט געהייסען דער יוד־הקדוש. מזל־טוב, רבי ר' בונם! — אַזוי האָט געהייסען דער יוד־הקדוש!

און דער גרויסער עולם האָט מיט הונדערטער קולות בעגלייט דעם רוף פון יוד'ס תלמידים און נאָכאַמאָהל איבערגע'חזר'ט אַהן א שיעור: מזל־טוב און מזל־טוב, מיט אַזא התלהבות און הילכיגקייט, אַז מען האָט שוין גאָרנישט געהערט די מזל־טוב־רופען פון יענער זייט פּאַרקאַן, וואו עס האָבען זיך אַצינד געפונען דעם יוד'ס זוהן ירחמיאל מיט זיין מוטער און זייערע חסידים.

יונג-פּויערטע ליד.

י. ב. שטריימאַן.

ס'איז די תבואה אויפן פעלד
שוין לאַנג אַראָפּגענומען,
אוי ווי וואָלט איך טייערער
געוואָלט, אַז דו זאָלסט קומען.

ס'גאַנצע דאָרף איז פול מיט פרייד
פול מיט טענץ און לידער,
אוי ווי וואָלט איך טייערער
געוואָלט דיך זעהען ווידער.

כאָטש איך טאַנץ און איך זינג
מיט די יונגען אַלע,
און נישט איינער געגערן וואָלט,
אַז כ'זאָל ווערען זיין כלה.

נאָר מיין אויג עס איז געווענדט
אַהין צו יענע וועגן,
ווען לבנה איז ביינאַכט
געגאַנגען אונז אַנטקעגען.

ס גאַנצע דאָרף אויף רעדער גייט
איידער ס'ווערט אַנטשלאָפען —
איך בין ווייט פון יעדער פרייד
האָב איך וואָס צו האָפען?

ס'איז די תבואה אויפן פעלד
שוין לאַנג אַראָפּגענומען,
אוי ווי וואָלט איך טייערער
געוואָלט, אַז דו זאָלסט קומען.

כ'וועל זיין דער לעצטער

טוביה רוטמאַן

אַנגעזעטיגט מיט יסורים,
ס'פּנים רויט צופלאַמט פון שאַנד —
נישט כ'מאַך לייכטער מיר מיט טרערען
נישט מיט שלאָגען קאָפּ אָן וואַנד.

יעדער בוים פאַר מיר א תליה,
סם פאַר מיר אין יעדענס מויל;
כ'לעב — עס איז דאָס גרעסטע וואונדער
אַז א תלין זאָל זיין פויל.

וואו נאָר וואו מיין בליק זיך ווענדעט
שרעקן שאָטענס — קיין איין שטראַל
און דאָך מיין האָפנונג און מיין גלויבען
קאָן מען מעסטען אויפן מייל.

אין מיין האַרץ א בראשית־פייער
האָבען דורות אָנגעצינדען.
שפּאַלט דאָס פייער אַלע קייטען,
ס'היילט און וואַרעמט אַלע וואונדען.

אין מיין האַרץ א נר־תמיד
ברענט זיך רוהיג, הייליג שטיל.
און פון שייטער־הויפענס־פלאַמען
איז דאָס פייער שטאַרקער פיל.

אַנשטאָט טרערען — גאַל נאָר גיס איך
אויף יעדן שטריק, אויף יעדן שטיין —
— — — — — — — — —
און כ'וועל זיין דער סאַמע לעצטער
ווען די וועלט וועט אונטערגיין. —

„יידיש פאַר אַלע"

פילאָלאָגישער חודש - זשורנאַל פון ייווא,
אונטער דער רעדאַקציע פון נח פּרילוצקי.

שרעקליך איז געווען דאָס לעבען פון די יודען אין מיטעלאַלטער: געטריבען און בעראויבט, געפּייניגט און דערנידריקט, געלע לאַטעס און גרינע לאַטעס, בלבזלים און אַנדערע שלעס, — קעניג יאָהאַן בערויבט יודען און לודוויג דער ניינטער פערקויפט די יודען. אַזאַ קייט פון צרות און פּיין האָט זיך געצויגען אין פערלויף פון יאָרהונדערטער.

און, אַז דער היסטאָריקער וויל געפונען א טרייסט אין יענע פינסטערע צייטען, דערצעהלט ער אונז, אַז טראָץ דער נעבעכדיגער געזעלשאַפטליכער לאַגע, אין וועלכער יודען האָבען זיך אין מיטעלאַלטער געפונען, בעגעגענען מיר אין יעדען יאָרהונדערט פון יענעם פעריאָד נטנוג יודישע פערזענליכקייטען, וועלכע האָבען זיך קונה־שם געווען אין פערשידענע וויסענשאַפטס־צווייגען. בעזונדער'ס האָבען זיי זיך אויסגעצייכענט אין דער מעדיצין אַזוי, אַז קעניגען און זאָגאַר פּויפּסטען האָבען איינגעלאַדען צו זיך יודישע דאָקטוירים אַלס לייב־מעדיקער. דער רמב"ם, למשל, איז געווען לייב־דאָקטאָר ביים עגיפּטישען קעניג סאַלאַדינען; רבי מאיר — דאָקטאָר ביים קאַסטיליאַנישען קעניג א. ז. וו.

אויף אַנ'אַנדער אָרט דערצעהלט אונז דער היסטאָריקער, אַז לויט דער אָנווייזונג פון מאַנאַך ניקאָלאַי, האָט דער שפּאַנישער קאַליף אַבדעראַכמאַן דער דריטער, געשיקט צו חסדאי - בן יצחק – בן שאַפּרוט א גריכישען כתב יד, וועלכען קיינער האָט נישט געוויסט זיין בעשייד. חסדאי האָט דעם מאַנוסקריפּט פּותר געווען און אויפגעקלערט. דערפאַר האָט איהם דער קאַליף נישט נאָר בעשטימט פאַר זיין הויף־דאָקטאָר, נאָר כסדר זיך בעראַטען מיט חסדאי'ן אין פּאָליטישע ענינים.

ווי מיר זעהען, איז די איינציגע טרייסט, דער איינציגער ליכטיגער פּונקט אין יענע פינסטערע צייטען געווען דאָס, וואָס ס'זענען געווען יודישע וויסענשאַפטלער, יודישע שפּראַך־קענער און שפּראַך־פאָרשער.

צו דעם בליק אין דער ווייטער יודישער פערגאַנגענהייט האָט מיך אַנגערעגט דער צופעליג־בעקומענער חודש־זשורנאַל „יודיש פאַר אַלע", וואָס ווערט אַרויסגעגעבען פון דער פילאָלאָגישער סעקציע ביים יודישען וויסענשאַפטליכן אינסטיטוט (ייווא) אונטער דער רעדאַקציע פון נח פּרילוצקי (אָקטאָבער 1938). —

די היינטיגע צייט איז אין א סך פאַל'ן פאַר יודען נישט בעסער, ווי אין יענעם מיטעלאַלטער: רדיפות און גירושים, געפּהאַ'ס און דערנידערונגען, פערצווייפלונג און יאוש...

און אָט, אין דער אַזוי ביטערער צייט קומען עטליכע תלמידי־חכמים, געצעהלטע יודישע פילאָלאָגען און אַ־בייטען אומדערמידלעך איבער דער יודישער שפּראַך, איבער'ן יודישען לשון, שאַרפען און ריינינגען, פאָרשען און ענטפּלעקען.

דאָס זענען די חסדאי'ס פון אונזער צייט. זייערע נעמען: נח פּרילוצקי, ז. קאַלמאַנאָוויטש, זלמן רייזען, ד"ר מאַקס ווייַנרייך. און צווישען זיי — אונזער בן עיר גבריאל ווייסמאַן, וועלכער בעטייליגט זיך אינ'ם דאָזיגען נומער מיט א גאַר אינטערעסאַנטע אַרבייט: „ראַדאָמער געאָגראַפיע".

גבריאל ווייסמאַן — זעהט מען־האָט דאָ מיזאַם געאַרבייט ביים געפונען די געמען־אָפּשטאַמונג פון נאָסען, פּלעצער און הייזער — און עס אַריינגעגעבען אינ'ם אַלגעמיינעם שפּראַך־אוצר.

ס'איז ווערט צוצוגעבען, אַז גבריאל ווייסמאַן, וועלכער איז אונז גוט בעקאַנט מיט זיינע ערנסטע פאָלקלאָריסטישע און פילאָלאָגישע אַרבייטען, האָט זיינער צייט אָנגעשריבען א גרעסערע אַרבייט א. נ. „אין געיעג נאָך רעפאָרמירען די יודישע שפּראַך".

דער דאָזיגער אַרבייט איז ווערט צו ווידמען א בעזונדער אַרטיקעל.

א חוץ די אויבענאויסגערעכענטע נעמען, בעטייליגען זיך אויך מיט וואַגיקע אַרבייטען אינ'ם זעלבען נומער: ל. אליצקי, י. וויינטרויב, ש. האָראָנטשיק, י. לאַנדאַו, נ. האַפּערמאַן, און ה. שישלער.

די אויסגאַבע „יודיש פאַר אַלע" שטעהט אויף דער געהעריגער פילאָלאָגישער הויך און מאַכט אין אַלגעמיין א סימפּאַטישען איינדרוק.

אין יעדער יודיש־רעדענדיגער שטוב, דאַרף זיך דער דאָזיגער זשורנאַל געפינען.

נ. האָלצמאַן

אחר מטתו של האדם השלם
מר חנוך העניך דוד הערץ ז״ל

לזכר המנוח הנכבד שלשלת
היוחסין, החריף והבקי ליום
השלשים באבלנו

שחת כרת שדי
זלזל דשן זך
בא־בימים ודאי
נגדע אדם צח.

לא חס על יפעתו
על רוחו התם
ומלא הכרתו
קץ לשנותיו שם.

למוד אור התלמוד
משגב לא לו הה
בדד נרדם גלמוד
אור התורה זע.

מלאך אחד צחור
סס בשטי הרום
דחה שטן שחור
לבוש בכסות תום.

ומפרט צדקותיו
טוב לבו הרב
שחק אף צבאותיו
שם ימתאו כף.

ימליץ וכביכול
גוחן לו בצד
ברקיע כחל
יקשיב, ישמע אט.

איך הילל בן־שחר
נפל משמי עד
אל תורתו זכר
הנבין הפשט?

למחלה הקשה
כלם בוכים מר
המכה נואשה
צל של תקוה סר.

כוכב ממסלתו
אסף ששון גיל
הוסיף בקשתו
במחוגת השביל.

הן עליו, רענן
השכים, יקום אז
שלו גם שאנן
קרה איזה רז.

פתאום אמר: אויה
גמגם אך כמעט
ומהומת השואה
ברעש ובלאט.

הרפואה התרופה
לא עזרה בכלל
כמוה התרופה
המעולה כטל.

ספרי אל נשגבים
עמדו מן הצד
שתקו נעלבים
ותמהים מיד.

נשמתו הטהורה
מכתם ופגם
נכספת לאורה
משתוממת סתם.

העצות תחבולות
אפסו הן וכבר
צחו את הסגולות
המצב נורא, צר.

מה תאבל ארץ
נוגה בוכה מר
דמעות רגש, מרץ
שוטפות הה בצר.

שמה תפער סביב
לא נחשב לכלום
עצב אדם חביב
מתפשט כקרום.

פתאום ובלי כח
אך לא הבריא שוב
נפל המנוח
התמים ככרוב.

הנביאים הפוסקים
תולדה ויבול.
במבוכה נוראה
אך חרש ולאט
נפשו הה יצאה
בעצב מן הצד.

ספרי היראים
הסרפד אם ברוש.
השוה סבל ולחכות
בכל עד עת קץ
וכקוף לחקות
טיסת נשר נץ.

התשיג הענין

ר׳ העניך דוד הערץ ז״ל

ישרי תום ולב
ובתרופה עוסקים
יביעו הכאב.

זו תורה – ושכרה
איפה הוא הגמול?
ובצוקה בצרה
התפלספו בסיג
נוכחים ותמהים
בהמשך החג.

מה ערך החיים
כל אחד יניד ראש
סופקים על כפים
תשתדל לריק
תמנה עת ומנין
חבויים בתיק.

הלאפשר הקולמוס
שיבטא החן
היספיק כל פולמוס
הפנינים השן.

תתעמק בקורות
של עם עני דך
תספר את הדורות
העוברים בסך.

רבה האישיות
הרחבה מים
כבדה אנושיות
ויוקר העם.

גדולן בבקיאותו
סיני עוקר הר
רבה חריפותו
מה צר לנו, צר.

התשקל במדה
תשיג צרה זו
אם תפתר החידה
האסון היה בו.

תשנה את המלים
ותרדפך הפנים
תלמד תלי תלים
תמד דורות סאים.

לפני בני עולה
מלילית כנפל
אנא אלי צו לה
הושת, שפל

חבורות השטן
קלקלו הכל
רבוין ופרטן
יצהלו בקול

ימטיר על הרשעים
זלעפות ואש
יבחר אל אמצעים
אם אין, או יש.

אך רשם הפעולה
שקרתה – עד דור
הראוי לגאולה –
יפשט קול התור!

אחד מן השרידים
אשר קורא אל
למדן מן היחידים
עכשו גל וצל.

הוי, שמו שמים
אך יצא הקול
כי אפסו החיים
וכבר תם הכל.

מדוע ככה סובלים
בתבל אהה
נולדים אף נובלים
תבין תפתר נא.

צלצול קול למודו
צלול הן כפז
אשרי שתלמודו
נכון עמו אז.

עורר מצפון אמיד
לב בעל הרכוש
לרך עזרה תמיד
נסה מהר חוש.

כלכול, עזרה, תמוכה
ככר לחם תת
או חזק בשיחה
נכון – ובכל עת.

גן־עדן פתוח
בשביל איש כזה
ימתק עפרו, ינוח
יאמר פה לפה.

אך לקץ הימים
יחזור ויחי
הישר, התמים
יופיע שוב ויהי

שאול סוקולובסקי.

א סך האבען איהם געקענט אבער — ווינציג פערשטאַנען.

באלד אין אָנהויב וויל איך פאַר־לויפען די אָנגענומענע מיינונג, אַז נאָך יעדען געשטאָרבענעם מענטשען, זוכט מען נאָך בלויז די מעלות זיינע. מיט דער דאָזיגער באַוואָרעניש וויל איך זיך אָפּגרענעצען פון די סקאָרבאָווע שבחים. אויב אָבער עס וועלען דאָ יאָ באַרירט ווערען אייניגע גוטע שטריכען פון מיין פאַרשטאָרבענעם פריינד, ר׳ העניך הערץ ז״ל, איז עס נאָר דערפאַר, ווייל אַזוי האָב איך איהם געזעען און אַזוי איז ער געווען. דעריבער טאָקע, וועל איך אויך נישט רעדען וועגען זיין יחוס־קייט, נאָר וועגען דעם מענטשען וואָס האָט געלעבט און געווירקט.

אין פלוג גענומען איז ר׳ העניך הערץ געווען אַ מענטש פול מיט סתי־רות אין זיין אַרט דענקען און לעבען. אָבער ווען מיר האָבען זיך נענטער באַקענט מיט איהם, האָבען מיר פּשוט בעווינדערט דעם זעלטענעם געמיש פון פאַנטאַזיע און פאַרשטאַנד, פון בקיאות און האַרציגע נאַאיווקייט, פון סאַרקאַזם און מילדקייט א. ז. וו.

אָט דער געניאַלער געמיש פון סתי־רות האָבען זיך דערגענצט אין איהם. עס האָט אין איהם – קען מען זאָגען – געלעבט אַ שטיק דוד הראובני און אַ שטיק בעל־שם.

אַ מאָדנעם פריינען גייסט האָט ער פאַרמאָגט. דאָס איז אָבער נישט געווען קיין פרייקייט לשם פרייקייט, און אודאי נישט לויט אַן אָנגענומענעם שולחן־ערוך, נאָר לויט אַן אינערליכער נויט־ווענדיגקייט. בשום אופן האָט ער נישט געקענט בלינד נאָכגיין, אָדער נאָכטוען וואָס טאַטע־מאַמע און גוטע פרומע־לייט האָבען געהייסען. אַדער געטוען.

ער האָט זיך געהאַט זיין אייגענעם גאַנג, זיין אייגענעם וועג.

פאַר אַ סך מענטשען איז ר׳ העניך אויסגעוואַקסען צו אַ סימבאָל פון גוטס־קייט און מענטשליכקייט. געווען אָבער אויך אַזעלכע, וועלכע האָבען ר׳ הע־ניכן געהאַלטען פאַר אַ בייזען, פאַר אַ שלעכטען מענטשען. און ווייסט איהר פאַרוואָס? – ווייל ער האָט אויף יעדען טריט און שריט געמאָנט יושר! און מיינט איר פאַר זיך? – ניין! זיינע איי־גענע עולות האָט ער פאַרשוויגען אָדער פאַרבויגען אין אַ זייט. ראַקעגען איז ער מיט דער גאַנצער שאַרף אַרויסגע־טרעטען קעגען יעדער איינער עולה. דעמאָלט האָט ער קיינעמען נישט גע־שוינט. ער איז ממש נישט אָפּגעטרע־טען אַזוי לאַנג, ווי לאַנג דער בע׳־עולה׳טער איז נישט באַפרידיקט גע־וואָרען. אַזוי אַרום איז ער געווען פון די געציילטע ביי אונז אין שטאָט, וואָס האָט געטראָגען ריינע, ערלעכע ליבע צום געדרוקטען מענטשען. דאָס איז אָבער נישט געווען קיין פון אויבען־אַראָפּ־רחמנות – נאָר עפּעס העכערס: זיין מיט זיי, פילען זיי. אונטערטראָ־גען אַ ביסעל פרייד און לעבען מיט זייער לעבען. און מאָדנע: פאַר אַ סך מענטשען האָט ער פרייד געטראָגען און – אַליין, פאַר זיך, נישט געהאַט אַזעלכעס...

ביז דאַן – דער בונטאַר, דער מאָ־נער פאַר יושר.

מיר וועלען זיך אצינד אָפּשטעלען אויף ר׳ העניכ׳ן דעם גרויסען למדן און חריף. ווען מיר זאָגען למדן, מיינען מיר נישט בלויז די טיעף־רעליגיעזע און רע־ליגיעז־פילאָזאָפישע קענטנישען, וועלכע זענען פאַר אים געווען – ווי מען זאָגט – קלאָר ווי אַ וואַסער און האָט זיי געקענט כמעט פון אויסענווייניג – מיר מיינען אויך: די יודישע ליטעראַטור. זעלטן־ווען צו באַגעגנען, אַז אַ מענטש, אַ רעליגיעזער, זאָל נאָך די פופציגער יאָהרען, נאָכפאָלגען דעם גאַנג פון דער נייעסטער יודישער ליטעראַטור, ווי עס האָט דאָס געטוהן ר׳ העניך. אָפּגערעדט – פון די יודישע קלאַסיגער, וועלכע ער האָט אַזוי גוט געקענט. נישט מיט אַלעמען אָבער איז ער מסכים געווען. אַזוי, צום ביישפיל, האָט ער געהאַט אַ גרויסע טענה צו י. אָפּאַטאָשו פאַר נישט ווי געהעריג איבערגעבען דאָס געשטאַלט פון קאָצקער. יאָ – פלעגט ער זאָגען –: אָפּאַטאָשו האָט זייער קינסטלעריש באַשרייבען דעם „אַרום קאָצק״. אַ סך בקיאות שטעקט דערין. אָבער דאָס געשטאַלט פון קאָצקער גופא, איז נישט ריכטיג איבערגעגעבען.

אָבער אַ חוץ אין דער ליטעראַטור, איז ער אויך באַקאַנט געווען מיט דער יודישער געשיכטע. ס׳איז ווינציג צו זאָגען: „באַקאַנט געווען״, ווייל – האַלב גרעצען און דובנאָווען האָט ער געהאַט אין זכרון. אָבער גאָר באַקאַנט איז ער געווען מיט דער „געשיכטע פון חסידיזם״. אַ סך, גאָר אַ סך פרטים האָט ער גע־וויסט – פלעגט ער זאָגען – נאָך פאַרן לייענען דובנאָווען. (אַ סך – מיין איך – האָט דער זון זיינער, מאיר הערץ צו פאַרדאַנקען דעם פאָטער זיינעם, פאַר ליפערען אים מאַטעריאַל צו זיינע פאָלקס־מעשיות) מען קען דעריבער אָן גוזמא זאָגען, אַז ר׳ העניך איז געווען אַ לעבעדיגע ענציקלאָפּעדיע פון וויסען.

אינטערעסאַנט איבערצוגעבען, אַז אין די פריהערדיגע יאָהרען פלעגט ער זעהר אַ סך שרייבען. גאַנץ אָפט איז ער ביים פערקאָפּטשעטען נאַפט־לעמפּעל אָדער ליכטעל אָפּגעזעסען און געלייענט, פער־צייכענט, נאָטירט און געשריבען. אָבער – ביז׳ן היינטיגען טאָג האָט דאָס אָנ־געשריבענע די ליכטיגע שיין נישט דערזעהען. (עס וואָלט דעריבער טאָקע זעהר אינטערעסאַנט געווען אַרויסצוגע־בען די איבערגעבליבענע כתבים זיינע).

אַ בעזונדער קאַפּיטעל פאַר זיך זענען די שמועסען זיינע, וועלכע האָבען זיך אויס־געצייכענט מיט בקיאות און לאָגישקייט. נישט געווען פאַר איהם קיין פרעמדע אָדער שווערע טעמע. מיט אַלעם איז ער געווען בעקאַנט. פאַר אַלץ און אַלע־מען האָט ער געהאַט פערשטענדניש. פּאַראינטערסירט זיך מיט דער נייעסטער טעכניק און אפילו מיט אַלע פּאָליטישע דערשיינונגען. געווען אַ פערביסענער שונא פון פאַשיזם און ממילא געהאַט סימפּאַטיעס פאַר אַלץ וואָס האָט גע־שמעקט מיט פרייהייט און גערעכטיג־קייט.

מיר דערמאָנט זיך אַזאַ פאַל: מיט אייניגע יאָהרען צוריק איז דעם בעקאַנ־טען שריפטשטעלער, יואל מאַסטבוים אויסגעקומען צו זיין אַ שבת אין ראַ־דאָם. צווישען אַנדערע האָט ער אויך בעזוכט די רעדאַקציע פון „ראַדאָמער־קעלצער־לעבען״, וואו ער האָט זיך צו־זאַמענגעטראָפען מיט ר׳ העניכ׳ן. נו, האָט מען געכאַפּט אַ שמועס, וועלכער האָט זיך פערצויגען ביז... זונטאָג פאַר־טאָג. מאַסטבוים איז געווען בעגייסטערט פונ׳ם אַלטיטשקען.

אָבער גאָר האַרציג פלעגט ער זיך אויסשמועסען מיט׳ן יונגוואַרג און אַפילו מיט קינדער. פאַר וועלכע ער איז גע־ווען דער גוטער רבי און וועג־ווייזער. קינדער — פלעגט ער זאָגען – זענען די צוקונפט פון פאָלק. זיי דאַרף מען אָפּראַטעווען און ווייזען דעם ריכטיגען וועג.

אָט, אַזאַ מענטש איז געווען מיין פריינד, ר׳ העניך הערץ.

ביי דער געלעגענהייט איז אָבער כדאי זיך אָפּצושטעלען אויף דעם אַרום, אויף דער סביבה, אין וועלכע ר׳ העניך האָט געלעבט.

געצעהלטע מענשען האָבען זיך אויף איהם דערקענט און דערפאַר דערשאַצט. אָבער דער גרעסטער טייל, וועלכער האָט זיך איינגערעדט, אַז זיי קענען איהם, האָ־בען איהם, ליידער, נישט געקענט און נישט פערשטאַנען.

און דאָס איז די אייביגע טראַגעדיע פון אַלע גרויסע מענשען.

גבריאל ווייסמאַן

המנגן והמשורר.

האָט ער געלערענט, – איז עס געווען געדאַוועענט; האָט ער געדאַוועענט. – איז עס געווען געלערענט. און אויב נישט ביידע צוזאַמען. אַזוי ביים לערנען און אַזוי ביים דאַווגען זענען מענשען גע־שטאַנען אונטער די פענסטער און גע־הערט. זיך נישט געקענט אָבריסען און געשלינגען די ווערטער, וואָס האָבען זיך געשיט ווי פּעריל. ער איז געווען אַ שטאַרקער מנגן, אַ שטיק קאָמפּאָזי־טאָר. געשאַפען אייגענע נגונים, וואָס האָבען אַרויסגערופען בעוואונדערונג. ער האָט נישט געקענט קיין נאָטען, אָבער דערצו האָט איהם געדינט זיין אויסערגעוועהנליכער זכרון. זיינע ימים־נוראים׳דיגע תפילות האָבען געהאַט אַ רוהם אין שטאָדט. זיין נוסח התפילה האָט געשלאָגען פון די טיפסטע פאָלקס־טימליכע קוואַלען, וואָס איז שוין היינט אַ יקר־המציאות און וואָס ווערט שוין ליידער היינט פערגעסען. ער האָט דעם נוסח אָפּגעהיטען און געהאַלטען ווי אַ טייערען אוצר.

ר׳ העניך איז געווען אַ מנגן און אַ משורר. ס׳איז נישט געווען גלאַט גע־זינגען. אין זיין נגינה איז געווען דיכ־טונג, וויזיע, נשמה־דערהויבונג. ווען ער איז געשטאַנען ביים עמוד, האָט זיך געדאַכטען, ווי ער איז פערקוקט אין ווייטע, הויכע וועלטען. זיינע הענד פערלעגט איבער די שלייפען, האָבען אויסגעזעהן ווי פליגעל, וואָס אָט, אָט, שוועבען זיי אַוועק פון גרויס התלהבות און ברען און פלאַטערען אין דער טיעף און אין דער הויך...

אַזאַ קרישטאָל־ריינעם חיתוך־הדבור און אַזאַ פעריל־דיגע עברי זאָגען ווי ער, האָט מען געברויכט זוכען אין שטעדט. ער האָט געזאָגט 20 ווערטער בהעלם אחד, און קיין איין וואָרט, קיין אות, קיין איין נקידה איז נישט פערלוירען געגאַנגען. יעדעס וואָרט האָט געהאַט זיין פאַסונג, זיין פאַרב, זיין קאָליר און בילד, דעם קנייטש, מאָדולאַציע און ניואַנסירונג. דאָס איז געווען אַ קונסט־ווערק.

ער איז נישט געווען קיין חזן. (כאָטש אין די יונגע יאָהרען האָט ער געהאַט אַ גלענצענדען טענאָר) אויך נישט סתם אַזוי אַ בעל־תפילה. ער איז געווען מעהר ווי דאָס, ער איז געווען אַ בעטער, אַ דאַוונער, וואָס זיינע מתיקות׳דיגע טע־נער און געזאַנגען זענען געקומען פון אַ רייכע אינערליכע וועלט פול מיט צאַפּלדיגע בעגייסטערונג, מיט מיסטער־יע און פאַנטאַזיע.

נעילה—דאָס איז געווען ביי איהם אַסימ־פאָניע. אַ געזאַנג פון הימעל און ערד מיט אַלע זייערע בעשעפענישען. דאָ האָט ער געמאָהלן בילדער, פייסאַזשען פון וועלט מענטש און נאַטור. ער האָט דערצעהלט,

(סוף אויף זייט 6)

ס׳הארץ פון תלמיד־חכם

י. ב. שטריימאַן

געווידמעט מיין פערשטאָרבענעם פריינד ר׳ העניך הערץ.

דער מערב איז פאַרגאַנגען רויט
אונטער הימעלס דרכים,
אויפגעהערט צו קלאַפּען האָט
ס׳האַרץ פון תלמיד־חכם.

ס׳גרויסע האַרץ – ר׳ העניך הערץ
דער רבי און דער מורה –
ווי אַ שניי־קעלנערל*) אין ענדע מערץ
האָט געשיינט ער אין דער תורה.

און דערצו – אַ מענטשען פריינד
ביז זיך צום פאַרלערען,

וואו אַ צרה האָט ער מיטגעוויינט
און פאַרגאַסען טייכען טרערען.

געטראָגען ער האָט צום אָרימאַן
מיט פרייד דעם לעצטען גראָשען,
און ווי אַ שטערן אויפן לאַן
האָט ס׳ליכט זיך אויסגעלאָשען.

נאָר דאָס ליכט וועט אייביג אין
דעם האַרצען מיינעם ברענען,
ווי אייביג די ערד דערפרייט די זון
און נעמט פאַר איהר אויפשיינען.

דער מערב איז פאַרגאַנגען רויט
אונטער הימלס דרכים
אויפגעהערט צו קלאַפּען האָט
ס׳האַרץ פון תלמיר־חכם.

*) פאָדשניעזשניק״ – דאָס ערשטע בלימעל ווען דער שניי ליגט נאָך אויפן פעלד. ווען דאָס בלימל באַווייזט זיך, ווערט היימליך אויפן פעלד ווייל די לערכע הויבט שוין אָן צו שפּילען.

KINO APOLLO
ביז זונטאג — א פעדראפעלטער פראגראם
Krzyk ulicy
אין דער הויפט-ראל וויביאנע ראמאנצע
אלס צווייטער פילם
Naga prawda
מיט די בערימטע זינגערין ירענע דוננע
און קארי גראנדט

KINO APOLLO
גרויסער פריהמארגען פראגראם
פרייטאג 3 אז. שבת 1, 3, זונטאג 12 און 1⁴⁵ אז.
WRZOS
Od poniedziałku
שענסטער פוילישער פילם
בעסטע פוילישע ארטיסטען
אלץ אין פילם
!!! STRACHY

די מאמע איז געקומען מגייר זיין איהר תכשיט.

די פרוי ריבאק פון וויעזשבניק איז גע-קומען קיין ראדאם מיט איהר 24-יעהרי-גען זוהן, כדי איהם מגייר צו זיין און אים צוריק צומאכען פאר א יוד.

דער 24-יעהריגער ריבאק שטאמט פון א חסידישע עלטערען. האט פרומע ברידער, אבער אליין האט ער פון זיין יוגענד אן אונטערגעהאלטען בעציהונגען מיט שלעכטע הברים. שפעטער האט ער זיך קאלעגירט מיט בלויז קריסטען, וועלכע האבען איהם אבגערעדט צום שמד.

אין א געוויסען פריהמארגען איז ריבאק פערשוואונדען געווארען און די פרומע מאמע זיינע האט אים לאנג ארומ-געזוכט, אבער אהן שום ערפאלג.

די פערגאנגענע וואך איז דער זוהן צוריקגעקומען קיין וויערזשבניק. די מוטער האט איהם געבעטען רחמים, ער זאל צוריקגעהן צום יודענטום. זי האט געוויינט מיט טרערען און איינ-געריסען וועלטען, ביז ער האט ענד-לעך מסכים געווען זיך מגייר צו זיין, נאר בתנאי, אז זיינע פערמעגליכע קרובים זאלען איהם דערפאר בעלוינען. ער האט זיך אויסגעביטען צו מאכען איהם א גאנצע „וויפראווע" און דערצו א פאר שענע זלאטעס אין קעשענע אריין. ער האט גע'טענה'ט צו זיינע קרובים, אז אויב זיי ווילען, ער זאל זיי נישט פערשעמען, זאלען זיי בע-צאהלען דערפאר.

ווייזט אויס, אז מ'איז דורכגעקומען, ווייל די מוטער איז געקומען קיין ראדאם מיט איהר תכשיט צו הרב קעס-טענבערג ער זאל זיך בעמיהען איהם מגייר צו זיין.

אין די נאהענסטע טעג וועט פאר-קומען דער צערעמאניאל פון מגייר זיין דעם וויערזשבניקער יונגערמאן.

פליטים-קאמיטעט ארבייט אינטענסיוו.

דער פליטים-קאמיטעט ארבייט זעהר ענערגיש. ער האט ארויסגעשיקט איבער טויזענד בריעף צו די ראדאמער יודען, אין די בריעף איז בייגעלייגט א מין „נאקאז פלאטניטשי" וואו ס'איז באלד אויסגעמאסטען די בעשטייערונג פון יעדען איינעם.

אלע די, וועלכע וועלען בעקומען די בריעף, זענען מחויב באלד ארייננצוטרא-גען זייערע בעשטייערונגען, נישט ווארטענדיג, אז מ'זאל קומען צו זיי א היים אויף א בעזוך. ס'איז איבריג צו ערקלערען דעם בעדייט פון דער דא-זיגער אקציע, ווייל יעדער איד ווייסט אליין און פיהלט גוט דאס גרויסע אומגליק, וואס האט געטראפען די יו-דישע פליטים פון דייטשלאנד. דערי-ריבער איילט מיט הילף, ווייל דער וואס גיעט פריהער, גיעט דאפעלט.

דער קאמיטעט האט געשטעלט א קאנטיגענט פאר ראדאם א סומע פון 25 טויזענד זל. מיר זענען נישט אזעל-כע אפטימיסטען און וואלטען זיך בע-נוגען געלאזט מיט 20 טויזענד זל. אויך.

הלוואי זאל אזא סומע געזאמעלט ווערען. ס'וואלט נישט געווען קיין בזיון פאר ראדאם.

קינפטיגע וואך ווערט דעצידירט
די רעוויזיע פוז לעסקא'ס פראצעס.

די פראקוראטור האט היינטיגע וואך געמאלדען דעם העכסטען געריכט איהר מיינונג וועגען דער פאדערונג צו רע-ווידירען דעם פראצעס געגען שלום לעסקא, וועלכער איז, ווי בעוואוסט, אין בערימטען פשיטיקער פראצעס פער-משפט געווארען צו 6 יאהר תפיסה אלס שולדיגער אין דערשיסען דעם פויער וויעשניאק.

די מיינונג פון דער פראקוראטור, וועלכע פערנעמט א 15 בויגען מאשין-שריפט, קאן נאך נישט פערעפענטליכט ווערען.

אין אנהויב פון דער קינפטיגער וואך וועט דאס העכסטע געריכט אויף א ניט-עפענטליכער זיצונג ארויסטראגן דעם בעשלוס, צי לעסקאס פראצעס וועט רעווידירט ווערען, צי נישט.

פון ציטווייליגען קאמיטעט פאר תלמוד-תורה הכללית אין ראדאם.

קאמוניקאט.

די ראדאמער תלמוד-תורה וואס האט א אייגענעם בנין, געשענקט דורך די פערשטארבענע פרויען שרה זיסמאן און בריינדעל ניימאן ע״ה, אין וועלכען עס האבען געלערענט שטענדיג לערך 400 קינדער בלי ע״ה פון די ארימסטע שיכטען און אויך יתומים — געפינט זיך שוין זייט א לענגערע צייט אין א קלא-גענדיגער מצב. לעצטענ'ס צוליעב די נויטיגע רעמאנטען וואס די מאכט פא-דערט אדורכצופיהרן און וועלכע דארפן קאסטען לערך 10.000 זלאטעס און אויך צוליעב מאנגעל אין פינאנסען פאר די לויפענדע בעדערפנישען — איז די תלמוד תורה שוין פון א לענגערע צייט פערמאכט. הונדערטער קינדער וואלגערען זיך אין די גאסען און זייערע ארבייטסלאזע עלטערען, קלאפען אן די טירען פון די היגע עסקנים, לויפען שבת אין אלע שטיבלעך און בתי תפילות און זייער איינציגע פאדערונג איז נאר, די בעלי בתים זאלען זיך פעראינטער-סירען און ווי אמשנעלסטען עפענען די דער תלמוד תורה.

דעם פערגאנגענעם שבת האבען עט-ליכע צענדליג דעלעגאטען בעזוכט די שוהל, דאס בית המדרש און אלע בתי תפילות, וואו זיי האבען אגיטירט פאר תלמוד-תורה.

אין גרויסען בית המדרש האט גע-האלטען א דרוש הרב קעס-טענבערג, וועלכער האט אויפגעוויזען ווי גרויס עס איז די שאנדע פאר'ן ראדאמער יודישען ציבור מיט דעם, וואס די ת״ת איז פערמאכט.

מיצש״ק וירא איז אין לאקאל פון די קהלה פארגעקומען א שטורמישע פער-זאמלונג אויף וועלכע עס איז געקומען א ריזיגער עולם און אויך פארשטעהער פון אלע בתי מדרשים, שטיבלעך און בתי תפילות. די אלע פערזאמעלטע הא-בען זיך ערקלערט אלס הויפט-קאמיטעט פאר'ן אויפבוי פון „תלמוד תורה" און דער דאזיגער קאמיטעט האט אויסגע-קליבען א ציטווייליגען ועד-הנהגה פון די פאלגענדע ה״ה: הרב קעסטענבערג, אברהם סאפירשטיין, יחזקאל פערשטער, יעקב שאפיר, דוד מעדאלאהן, אלעזר מרגליות, שמרי׳ שו״ב בערמאן, משה אלעזר בערגער, מיכל ריכטמאן, יעקל באקער, זאב גרושקעוויטש, זיסל בערק-מאן, אברהם בירענבוים, אלעזר ראזענ-בלום און אויך א סעקרעטאריאט.

25 פארטייען זענען דעלעגירט גע-ווארען אין פערשידענע ראיאנען זיי זאלען זאמלען איינמאהליגע נדבות, ווי אויך ווערבירען מיטגלידער. וועלכע זאלען זיך בעשטייערען מיט מאנאטליכען אבצאהל לטובת התלמוד תורה.

דער קאמיטעט שטרעבט אויפסניי צו ארגאניזירען די תלמוד תורה און אוועק-שטעלען הן די למודים, הן דעם מלמדים און לעהרער-פערסאנאל, ווי אויך די היגיענישע בעדערפנישען אויף א הוי-כען ניווא.

די ערשטע התחלה ווייזט, אז די ראדאמער יודען ווייזען ארויס א אינטע-רעס פאר די תלמוד תורה. אין די דא-זיגע זאמעל-אקציע נעמט אויך א אנ-טייל פערזענליך דער רב קעסטענבערג. מיר האפען אז די יודישע מאסען וועלען מיטהעלפען די ת״ת ווי אמשנעלסטען צו עפענען.

ועד ההנהלה הזמנית
למען התלמוד תורה הכללית

17-יעהריגע שעהנהייט, שילערין פון ראדאמער האנדעלס-שולע ווערט פערלוירען אין ווארשא.

אויפ'ן פאלקס יום-טוב, דעם 11-טען ליסטאפאד, איז אויך געפאהרען קיין ווארשא מיט דעם פאפולערען צוג די יונגע 17-יעהריגע שענהייט פון ראדאם, די שילערין פון דער היגער האנדעלס-שולע, קאזשימיערא העטמאן. די יונגע העטמאן איז א שענע בלאנדינקע מיט בלאהע אויגען.

זי איז געפאהרען צו איהר מיהמע קאטקאווסקא אין פרושקאוו און שפעטער געזאלט פאהרען קיין ווארשא אויף עטליכע טעג צו איהרע קרובים אידזשי-כאווסקי'ס.

דאס פריילין זייענדיג אין פרושקאוו ביי איהר מיהמע, איז ארויס אין גאס און מעהר נישט צוריקגעקומען. די קאטקאווסקא האט דאן טעלעפאנירט קיין ווארשא און דא האט זיך ארויסגעוויזען, אז זי איז אין גאנצען נישט געווען ביי די אידזשיכאווסקי'ס. די יונגע שענהייט איז פערשוואונדען אהן שום שפור. די פערצווייפעלטע עלטערען זוכען זי ארום.

אר.

דעם גלח גראלעווסקי — צו קענטניס.

אונטערן דאזיגען קעפעל לייענען מיר אין היגען „ראבאטניק" פון עהער-נעכטען מיטוואך, פאלגענדען נאטיץ:

„צו דער יאהר-צייט פון סטאניסלאוו וואצלאווסקי איז אבגעריכט געווארען אין ראדאם א טרויער-תפילה, צום גליק מיט אנדערע פאלגען ווי אין דער רעזידענץ-שטאדט. קיין עקסצעסען זענען נישט פארגעקומען.

דעם גלח גראלעווסקי, וועלכער האט אבגערוכט די תפילה, גיבען מיר דאס צו „וויסען".

(ענדע פון זייט 5)

געשילדערט דא אין די מעכטיגסטע, דא אין די שטילסטע טענער דעם זון-אונ-טערגאנג, די אווענד-דעמערונג, דאס פערשליסען די שערי-רחמים. ווי שעהן און צויבערפול האט ער איבערגעגעבען די גלאריע פון ירושלים און ווי טיעף ערשיטערענד האט ער פארנעשטעלט איהר אונטערגאנג און אומקום.

פון ווי ווייט איז מען געקומען הע-רען הענעך ר' חיים לייבישענס דאוונען און ספעציעל זיין נעילה-זאגען. מענשען דערצעהלען, אז זייענדיג אין דער פרעמד, האבען זיי בעזוכט יום-כפור א סך בתי מדרשים און שטיבלעך, וועּ-לענדיג ערגיץ הערען אזא נעילה, אבער נישט געפונען. ניין, הענעך חיים לייבישעס לאזט זיך נישט נאכמאכען מ'קאן איהם נישט נאכמאכען. די שליס-לען פון זיין עולם-הניגון לאזען זיך נישט איבערענטפערען קיינעמען. דאס איז זיין מתנה, זיין חמדה גניזה, ווייל ער ווייסט דעם פשט, דעם רעיון, דעם געפיהל, דעם סוד און די אינערליכע איבערלעבונג פון יעדען טאן און קלאנג. יעדער טאהן האט ביי איהם געהאט זיין צורה, זיין געשטאלט, זיין נשמה.

יא, ר' הענעך'ס לעבען איז געווען איין ליד. א ליד פון תורה און נגינה, א ליד וואס האט געברויזט מיט געטלי-כען ציטער און געלויכטען מיט מענש-ליכער שיינקייט.

דער אינערליכער ניגון פון למדן חריף ובקי, איז איבערגע-ריסען געווארען; דאס ליד פון טרוימער, מנגן ומשורר איז אנטשוויגען געווארען.

■■■■■■

דער סוחר פון לאנדאן...

אויב מיר זאגען: „דער סוחר פון לאנדאן" מיינען מיר, פארשטייט זיך, דעם ענגלישען פרעמיער טשעמבערלען.

ער איז שוין איינמאהל א סוחר. א שאד, וואס ער האט זיך אריינגעלאזט אין דעם פאליטישען שווינדעל. וואלט ער געווען א סוחר, וואלט ער דאך געקענט שטיין מיט א בויד אין די האלעס, אדער פארקויפען אלטווארג אויפן שאכער-מארק.

אז ער איז א גוטער סוחר האבען מיר געזעהען ביי זיין פארשאכערן טשעכיען, ביי זיינע קונצען מיט דעם טיילונגס-פלאן פון ארץ ישראל, אז ער איז א געריבענער קויפמאן, האבען מיר זיך אויך איבערצייגט די היינטיגע וואך.

די גאנצע וועלט האט אויפגעציטערט פון די סדום-מעשים פון היטלער-לאנד די גאנצע וועלט פראטעסטירט געגען די עקעלהאפטע יודען-רדיפות און פאגראמען אין דייטשלאנד.

די גאנצע וועלט האט א ציטער גע-טוהן, און אויך אונזער סוחר פון לאנ-דאן, דער ענגלישער פרעמיער האט א ציטער געטוהן. הערט, הערט, וואס ער האט געזאגט:

„...דער ענגלישער שארזש ד'אפער אין בערלין, האט תיכף אנגענומען שריט, כדי צו שיצען די אינטערען-סען פון... די ענגלישע בירגער אין דייטשלאנד. מיר האבען זיך אויך רעזערווירט די רעכט צו פאדערן אנ-טשיידיגונג פאר די שאדענס, וואס די געשעהענישען אין דייטשלאנד האבען פערורזאכט די ענגלישע בירגער".

אט דאס הייסט א סוחר!... דאס איז א מענש מיט סוחרישע פעהיגקייטן. די גאנצע וועלט האט אויפגעציטערט צוליב די בארבארישע מעשים פון די צעווילדעוועטע נאצי-בעסטיעס, און דער ענגלישער פרעמיער האט אויך א צי-טער געטוהן. ער האט געציטערט פאר דעם פערמעגען פון די ענגלישע ביר-גער. ס'זאל זיי, די ענגלישע בירגער הייסט עס, חלילה קיין האהר פון קאפ נישט געמינערט ווערען. אי, די צעהנד-ליגער טויזענטער יודען, וואס ווערען פארפייניגט אין די תפיסות? די יודישע פארמעגענס וואס זענען פאנראמירט און צעראבירט געווארען? די יודישע שוהלען און ספרי תורה'ס, וואס זענען פארברענט געווארן? דאס וואס מ'מאכט הונדערטער טויזענטער לעבעדיגע מענ-שען פאר בעטלערס? דאס זעהט נישט דער פארשטייער פון דער גרויסער בריטישער אימפעריע. דאס זענען אלץ „קלייניגקייטען", און מיט קלייניגקייטען פארנעמט ער זיך נישט.

ער איז א סוחר. א געריבענער סוחר, א שאד, וואס ער האט זיך אריינגעלאזט אין דעם פאליטישען שווינדעל. וואלט ער געווען אן עהרליכער סוחר, וואלט ער געקענט שטיין מיט א בויד אין די האלעס, אדער פארקויפען אלטווארג אויפן שאכער-מארק, א שאד!...

אב—נעק.

ווערביר-אקציע פאר'ן „אות".

אין שליחות פונ'ם ליטערארישען חודש-זשורנאל „אות" ווייל ביי אונז היינטיגע וואך דער יונגער דיכטער אברהם ווינבערג פון ווארשא.

אין ראדאם זענען פערהאן א געוויסע צאהל אבאנענטען פונ'ם דאזיגען זשורנאל. די אויפגאבע פון א. ווינבערג איז צו פערברייטערען דעם קרייז אבא-נענטען.

וועגען „אות" איז שוין געשריבען געווארען אין דער יודישער פרעסע. אינ'ם „אות" בעטייליגען זיך די בע-דייטענסטע יודישע דיכטער פון פוילען.

ביים היינטיגען טאג איז דאס ארויס-געבען פון אזא זשורנאל פערבונדען מיט גרויסע שוועריגקייטען.

מיר גלויבען, אז די אויפריכטיגע ליטעראטור-פריינד ביי אונז אין ראדאם וועלען צו העלפען דעם פר. א. וויינ-בערג אין זיין אקציע.

ווער קען צוגעלאזט ווערן צום פערלייכטערטען געזעלען-עגזאמען?

לעצטער טערמין צו דערלאנגען ביטעס — דעם 31 דעצעמבער ה. י.

דעם 31-טען דעצעמבער ה. י. ענדיגט זיך דער לעצטער טערמין פון צוגעלאזט ווערן צו די פערלייכטערטע געזעלען-עגזאמענס. צו די דאזיגע עגזאמענס ווערן צוגעלאזט אלע האנדווערקער-געהילפען, אין עלטער פון 18 יאהר אן, ווי אויך עלטערע ארבייטער נישט דיפלאמירטע געזעלען, וואס האבען געענדיגט דעם 3-יעהריגען לעהר-טערמין אין פאך און האבען נישט בעזוכט קיין פאך ערגענצונג'ס-שול צוליב דעם, וואס אזא שול איז, בעת דער לעהר אין פאך, אין דער שטאדט נישט געווען, אדער – אויב אזא שול איז יא געווען – און מען האט זי נישט בעזוכט צוליב וויכטיגע סיבות.

דער הנחה-טערמין (ביז'ן 31-טען דעצעמבער ה. י.) איז אויך נוגע די קאנדידאטען, וואס זענען אלט מינדסטענס 23 יאהר און קענען צושטעלען א צייגניש פון 5 יאהר ארבייט פון פאך ווי אויך א צייגניש פון ענדיגען א ספעציעלען קורץ-טערמיניגען פאך-דערגענצונג'ס-קורס.

אין צוזאמענהאנג מיט דעם לעצטען טערמין פון דערלאנגען הענדלונגען וועגען צולאזען צו די הנחה-עגזאמענס פאר געזעלען, האט דער פעראייניגטער קאמיטעט פאר די ענינים פון יודישער מלאכה ארויסגעשיקט אין העכער 600 פונקטען פון לאנד (צו אלע פעראייניגטע קאמיטעטען, צעכען, האנדווערקער-פעראיינען אד. גל.) א ספעציעלע אויפקלערונג'ס-צירקולאר צוזאמען מיט אלע נויטיגע דרוק-מאטעריאלען, ווי פלאקאטען, מוסטערען פון ביטעס און פארמולארען.

אלע קאמיטעטען און פעראינטערעסירטע ארגאניזאציעס, וואס וועלען צוליב וועלכער עס איז סיבה, נישט דערהאלטען די נויטיגע מאטעריאלען, דארפען וועגען דעם מודיע זיין דעם פעראייניגטען קאמיטעט פאר די ענינים פון דער יודישער מלאכה (ווארשא, וויעלקא 23).

מאן און ווייב פעראורטיילט אויף לאנגיעהריגע תפיסה.

אינטערעסאנטער פראצעס פאר דעם ראדאמ. קרייז - געריכט

אין דער ראדאמער אונטער-וועלט צווישען די ראדאמער פערברעכער איז גוט בעקאנט דער נאמען פון ראדאמער איינוואוהנער יאן פיוואווארטשיק. פאר פערשידענע פערברעכען'ס איז ער שוין 13 מאהל פעראורטיילט געווארען דורך די ראדאמער געריכטען. מיט עטליכע טעג צוריק איז יאן פיוואווארטשיק מיט זיין פרוי יוליא און זיין דיענסט אפאלאניא אידזשיקאווסקא ווידער געשטאנען פאר'ן קרייז-געריכט.

דאס מאהל איז ער בעשולדיגט געווען צוזאמען מיט זיין פרוי און דינסט אין שטארק אויסנוצען די גאסען-פרויען.

פיוואווארטשיק האט געהאט א „פרעהליך הייזעל" אויף דער פאדיאזדאווא גאס וואו די „פרעהליכע פרויען" האבען געברענגט צו פיהרען געסט און דערפאר האט ער ביי די פרויען גענומען 30 פראצענט פון זייערע פערדינסטען.

די „פרעהליכע נקבות" האבען נישט געקאנט ליידען קיין עולה און האבען דעם ענין איבערגעגעבען דער פראקוראטור.

דער פראצעס איז פארגעקומען ביי אפענע טהירען און דעריבער איז דער געריכט'ס-זאהל געווען איבערפולט מיט גאסען-פרויען, אלפאנסען און פערברעכער-טיפען.

יאן פיוואווארטשיק איז פעראורטיילט אויף 2 יאהר תפיסה, אויף 10 יאהר פערלירען די בירגערליכע רעכט און נאכ'ן אבזיצען דעם אורטייל — 5 יאהר פערבעסערונג'ס-אנשטאלט פאר פערברעכער-רעצידיוויסטען אין קאראנאוו. זיין פרוי יוליא איז פעראורטיילט, געווארען אויף אנדערטהאלבען יאהר תפיסה און די בעשולדיגטע אפאלאניא אידזשיקאווסקא אויף 1 יאהר תפיסה.

אר.

וויכטיגע קאנפערענץ פון ארבעטער-פארשטעהער.

קאמוניקאט

לויט דער איניציאטיוו פון ארטיגען בונדישען פארטיי-קאמיטעט, איז דינסטאג דעם 15-טען ה. ח. צוזאמענגערופען געווארען א קאנפערענץ פון אלע פערוואלטונגען פון די פראפעסיאנעלע קלאסען-פעראיינען: שיסטער, שטעפער, באקלייד, סאצ. האנדווערקער, בעקער, האנדעלס און ביורא-אנגעשטעלטע (וויטאלדא 10) פליישער, פריזירער און „מארגענשטערען".

די קאנפערענץ האט זיך פערנומען מיט א רייהע אקטועלע פראגען פון געזעלשאפטליכען און פינאנציעלען כאראקטער: קהלה, הילף פאר די דייטשע פליטים, ווינטער-הילף פאר ארבייטסלאזע און פעראיינ'ס-מיטגלידער, קאנגרעס פון לאנד-ראט און „רוף", (ארגאן פון פראפעסיאנעלען פעראיין).

די זעהר ערנסטע קאנפערענץ האט געבראכט צום אויסדריק די בעציהונג פון דער ארגאניזירטער יודישער ארבייטערשאפט צו די אויבענדערמאנטע פראבלעמען.

נאך אננעמען א רייהע וויכטיגע בעשלוסען, זענען בעזונדער'ס אנגענומען געווארען רעזאלוציעס וועגען דער קהלה, וועגען די דייטשע פליטים און ווינטער-הילף. ס'איז אויסגעטיילט געווארען א קערפערשאפט אין וועלכער ס'געהען אריין פארשטעהער פון בונד און פון אלע פראפעסיאנעלע קלאסען-פעראיינען. די קערפערשאפט דארף רעאליזירען די אנגענומענע בעשלוסען.

פאמיליען-פראצעס איבער א פ.ק.א.-ביכל

דא נישט לאנג האט די ראדאמער פרעסע געשריבען וועגען א פאקט פון צו'גנב'ענען דורך דעם ה' י. ב. ביי זיין שוועגערין ח. ל. א ביכעל פון פ. ק. א. אויף א סומע פון 3000 גילדען. מיר ווייסען נישט וויפיעל עס איז אמת אין דער געשיכטע פון דער גנבה. ווען עס איז אבער געקומען צו א געריכט'ס פראצעס איז דאך עפיס נישט אין ארדנונג געווען. די געשיכטע שטעלט זיך פאר אזוי. די פריילין ח. ל. איז זינט יאהרען א לעהרערין אין דער יודישער פאוושעכנע מלוכה-שול. יעדען חדש שפארט זי אב פון איהר פענסיע און לעגט דאס געלד אויף פ. ק. א. מיט דער צייט האט זי טאקע אנגעזאמעלט 3000 גילדען וואס איז געווען איהר נדן.

צוזאמען מיט דער פאמיליע ל. וואהנט איהר איידעם און שוואגער י. ב. וועלכער האט אלס שטוב-מענש געוואוסט וואו די פריילין ל. בעהאלט דאס פ. ק. א.-ביכעל.

אין א געוויסען טאג איז דאס ביכעל פערלוירן געגאנגען, פרל. ל. האט געווארפען א חשד אויף איהר שוואגער, אז דאס האט ער דאס ביכעל צוגענומען.

די זאך איז דערגאנגען צו דער פאליציי און דאס ביכעל איז געפונען געווארען. געגען י. ב. איז פערפיהרט געווארען א פראצעס, וועלכער איז פארגעקומען די טעג אין שטאדט-געריכט. אלס עדות זענען ארויסגערופען די שוועגערין און איהר מוטער.

ווען עס ווייזט זיך ארויס, אז דער סכום איז העכער פון 1000 גילדען ווערט דער פראצעס איבערגעשיקט אין קרייז-געריכט, וואו ער וועט אין די נאהענסטע וואכען פארקומען. אר.

ראדאמער, וואס געדענקען אין זייער שטאדט.

צו די, וואס געדענקען תמיד אין זייער שטאדט. טראץ דעם, וואס זיי וואהנען שוין לאנג אין דער פרעמד, געהערען די פאמיליעס גאלדפיין און נארימבערסקי פון טשפלאדוש. מען הערט פון זיי אפט גוטע גרוסען, וואס דריקען זיך אויס אין זעלטען-שענע שפענדונגען פאר היגע אינסטיטוציעס.

די לעצטע טעג האבען די ה"ה גאלדפיין און נארימבערסקי געשיקט א וואגאן מיט 220 מעטער קוילען פאר'ן בית-יתומים און מושב-זקנים.

די דאזיגע מתנה, וועלכע בעטרעפט העכער טויזענד זלאטעס, וועט זעהר צונוץ-קומען אויפן ווינטער. די קוילען וועלען דערווארימען די אלטע לייט און די יונגע קינדער, וועלכע האבען זייער היים אין די צוויי דערמאנטע אינסטיטוציעס.

די ראדאמער יודישע גבירים וואלטען זיך געמעגט אראבנעמען א בייש-פיעל פון די ה"ה גאלדפיין און נארימבערסקי, וועלכע וואהנען ווייט פון ראדאם און זייערע הערצער זענען דאך אזוי נאהענט צו זייער שטאדט אין וועלכער זיי פערגעסען נישט אין שטיצען מיט אזא ברייטע האנד.

א קורס פאר האנדעלס און ביורא-אנגעשטעלטע

פון 20-טען נאוועמבער הויבט זיך אן א קורס פאר האנדעל'ס און ביורא-אנגעשטעלטע. דער קורס וועט דויערען בערך 3 מאנאטען. דער אבצאהל איז א מינימאלער. אלע האנדעל'ס-און-ביורא אנגעשטעלטע דארפען זיין פעראינטערעסירט אין דאזיגען קורס.

אלע פראפעסיאנעלע ענינים ווערען ערלעדיגט טעגליך פון 8 — 10 אווענד אין פעראיינ'ס-לאקאל וויטאלדא 10.

פריזירער ארגאניזירען זיך

זונטאג דעם 13-טען איז פארגעקומען א פערזאמלונג פון פריזירער-ארבייטער וועלכע זענען בעשעפטיגט אין פאך.

אויף דער פערזאמלונג איז אויסגעוועהלט געווארען אנ'ארגאניזיר-קאמיסיע, וועלכע טרעט צו ארגאניזירען דעם פעראיין.

אלע פעראיינ'ס-ענינים ווערען ערלעדיגט טעגליך פון 8 — 10 אווענד אין לאקאל קילינסקי 25.

געדענק! די פליטים פון דייטשלאנד ווארטען אויף דיין הילף!

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ, אפאטאוו, וויערזשבניק און אומגעגענד.

א פייערליכע תפילה אין ביהמ"ד

לכבוד דעם 20-יעהריגען פרייהייטס-יו"ט האט די היגע יודישע קהלה איינגעארדענט א פייערליכע תפלה, אין שטאטישען ביהמ"ד (צוליב'ן רעמאנט פון די שוהל האט די תפלה נישט געקענט פארקומען ווי יעדער יאהר אין שוהל).

ביי א פול-געפאקטען ביהמ"ד און מיט'ן אנטהייל פון פארשטעהער פון דער מאכט הויבט אן דער חזן יחזקאל גרינבערג מיט זינגען עטליכע קאפיטלען תהלים.

נאכהער האלט דער לאווניק בייגעלמאן א זעהר שעהן געבויטע געלעגנהייט'ס רעדע, אין וועלכע ער דערמאנט די געפאלענע יודישע לעגיאנערען, אנטהיילנעמער אין אלע פוילישע פרייהייטס-קאמפען, און פערענדיגט מיט הולדיגונגס-אויסרופען לכבוד די פוילישע מלוכה.

אין נאמען פון די מאכט האבען זיך בעטייליגט דער וויצע סטאראסטא, שטאדט-פרעזידענט און וויצע-פרעזידענט.

בודזשעט-ארבייט.

די בודזשעט-ארבייט פון דער קהלה גייט מיט די גאנצע פארע.

די פערוואלטונג האט שוין דעם בודזשעט פערענדיגט און איבערגעשיקט צום ראט צו אקצעפטירען.

עס שאפען זיך קרייזלעך, גרופעס און אדדים וועמען ארבצונעמען, וועמען צו דערלייגען.

לויט'ן צוזאמענשטעל פון דער פערוואלטונג ווערט דאס יאהר דער בודזשעט געהויבען מיט 30 טויזענד זל. און וועט בעטרעפען 104 טויזענד זל.

איינינע בעאמטע איז געהעכערט געווארען די פענסיע צו 300 זל. יעהרליך.

פעראינטערעסירטע בעאמטע (און וועלכער איז נישט אינטערעסירט) בעמיהען זיך ביי די פרנסים, אז מען זאל זיי אויך העכערען די פענסיע.

געהעכערט איז אויך געווארען די סובסידיום פאר די גמי"ח קאסע פון 250 פאר א יאהר ביז 1000 זל.

וועגען קיין שולע אדער ביבליאטעק רעדט קיינער נישט. מען זארגט נישט פאר קיין זעלכע „קלייניגקייטען".

פאליטישע פאנדען ווי קרן תל חי, קרן קימת, קרן הישוב א. ז. וו. שטרייכט מען סיי ווי.

די אטראקציע פון בודזשעט איז אלזא די דינגעניש פון די בעטרעפענדע בעאמטע וועגען די הויך פון די פענסיע.

דאס הייסט געגעסען ברויט מיט ברויט און גענוג!

קהלה צווינגט צו א גט

מיט איינינע מאנאטען צוריק האט א זוהן פון א היגען קהלה-בעאמטען חתונה געהאט מיט א פריילין פון סאנדאמ'עזש. באלד נאך דער חתונה האט דאס יונגע ווייבעל פארגעווארפען דעם מאן אוננארמאלקייט און געפאדערט גט. זיי האבען אנגעהויבען ארומצוואנדערען פון איין רב צום צווייטען וועגען גט, אבער ס'האט אלץ נישט געקענט צושטאנד קומען, וויל דער יונגערמאן האט געטענה'ט אהבתי את אשתי און פאר זיין ליבע געפאדערט אנ'אונגעהויערען עקוויוואלענט פון א פאר טויזענט זל. אבטרעט-געלד.

צוליב דעם, וואס דער היגער ראבינאט וויל צוליב רבישע טעמים נישט אויפצווינגען צו קיין גט (איידער דער מזבח זאל וויינען זאל בעסער דאס פאר פאלק קלאגען) האט די קהלה זיך גענומען דורכפיהרען די אויפגאבע און האט צוגעשיקט צו דעם בעטרעפענדען בעאמטען: אויב דיין זוהן וועט גוטוויליג נישט וועלען גט'ן זיין ווייבעל, און וועט נישט באלד גיין צו די דין תורה אהן שום אבשלעפענישען, פערלירסט דו דיין פאסטען ביי אונז.

דאס האט געווירקט. דאס ווייבעל איז שוין נאכן גט און רעפלעקטירט אויף א פיינעם חתן.

די קהלה וועט יעצט מוזען ווערען שדכן אויך: שאפען איהם א כלה און איהר א חתן.

דער אויספיהר: די קהלה שטייט פאר גרויסע אויפגאבען און איז אוניווערסאל. זי איז טעטיג אויף אלע געביטען.

לצים וויצלען זיך אפילו, אז די קהלה איז ספעציעל בעהערשט פון א קולט פאר יונגע ווייבלעך.

לאו זיין אזוי. אבי זי איז אקטיוו.

«טאז»

דער פרעזעס פון „טאז" ד"ר יעלען ווייזט ארויס א שטארקע אקטיוויטעט. אזוי האט ער שוין בעזוכט די ארימסטע פון די ארימע: די ת"ת-קינדער און זיך פעראינטערעסירט מיט אלע נויטיגע און דרינגענדע אויסבעסערונגען אום צו דערהויבען דעם געזונדהייטס-צושטאנד פון די קינדער.

ביי דעם בעזוך פון ד"ר יעלען אין דער ת"ת האט מען געקאנט אבסערווירען די פאלגענדע ערשיינונג, וועלכע איז סימפטאמאטיש פאר די צוויי פערשידענארטיגע קרייזען מיט זייערע געגענזעצטע מענטאליטעטען.

ב"ים בעזוך איז געוועזען אנוועזענד דער פרעזעס פון דער ת"ת הרב

ביי דער ארבייט

האלשטוק, און בעת'ן רעדען צווישען זיך האט זיך געשאפען א לעבעדיגער קוריאז.

דער ד"ר יעלען, וועלכער איז ערצויגען געווארען אין אנ'אסימילירטע היים (און קען דעריבער זעהר שוואך יודיש) האט זיך בעמיהט צו רעדען יודיש צום רב און דער רב האלשטוק ווייטער האט צום ד"ר יעלען גערעדט „פויליש".

דער געשפרעך-אויסטויש אין די צוויי שפראכען איז געוועזען פאר די צוהערער א פרעהליכער ספעקטאקל. דעם ד"ר יודיש און דעם רב'ס פויליש האט געמאכט דעם איינדרוק ווי 2 ארטיסטען אויף די סצענע ווילען דורכאויס פערדרעהען די שפראך, בכדי ארויסצורופען חוזק ביים פובליקום.

מיר וועלען זיך ערלויבען צו ציטירען איין זאץ אלס כאראקטעריסטיק. דער ד"ר יעלען פרעגט: פיל יונגען דא שולטז (ד"ה וויפיל קינדער לערנען זיך דא?) דער רב ענטפערט: טשערדזשעשטשי דוויע כלאפאצי (ד"ה צוויי און פערציג יונגלעך) די רעשט קענט איהר שוין זיך אליין פארשטעלען.

די צייט האט צו אונז דערנעהנטערט די יודישע דאקטוירים (דער ד"ר יעלען וויל זיך אויסלערנען יודיש און רעדט דעריבער יודיש) עס פעהלען אבער אויסלערנער און אויפנעמער.

דאס לעבען אין קעלץ.

ענערגישע אקציע פאר די דייטשע פליטים.

ווי מיר האבען שוין געמאלדען איז ביי אונז געשאפען געווארען א הילפ'ס-קאמיטעט ביי דער יוד. קהלה, וואס איז זאפארט צוגעטרעטען צו א גרעסערע געלד-זאמלונג, און אויך פון וועש און מלבושים ס'איז שוין איבערגעוויזען געווארען איינע טויזענד זל. די ארבייט ווערט ווייטער פארטגעזעצט. ס'איז צו האפען, אז די יעניגע, וועלכע האבען זיך נאך נישט בעשטייערט וועלען אויך זייער חוב ערפילען לגבי אונזערע געליטענע ברידער.

אין שפיץ פון קאמיטעט שטעהען די ה"ה. אינזש. צוקערמאן. ח. וויינריב, ס. אייזענבערג, מ. ש. פריד, ח. זאגייסקי.

אויך נעהמען אן'אקטיווען אנטייל אין דער זאמלונג די אבסאלווענטען פון קהלה גימנאזיום, וועלכע האבען אויך צוגעפנעשטעלט די ענטשפרעכענדע ליסטעס.

פייערליכע גאטעס-דינסט אין שוהל.

פערגאנגענעם פרייטאג, דעם 11 ליסטאפאד איז אין דער שטאדט-שוהל פארגעקומען אן'אימפאזאנטע גאטעס-דינסט, ביי דער בעטייליגונג פון די קהלה-דאזארעס און פארשטעהער פון דער קאמונאלער און זיכערהייט'ס-מאכט. מיט רעדעס זענען ארויסגעטרעטען דער ארטיגער רב הרב ראפאפארט (יודיש) און מיט א לענגערע אין פויליש — דאזאר פראפ. ב. גרייבארד.

נאכ'ן אבריכטען א תפילה, דורכ'ן חזן גורניצקי מיט'ן כאר, איז די אימפאזאנטע פייערונג ביי די קלאנגען פון מליכה-הימן און „התקוה" פערענדיגט געווארען.

גרויסער סקאנדאל ביי די יונגע „גערער רעוואלוציאנערען"

אין אונזער שטאדט איז בעקאנט צווישען די חסידישע קרייזען דאס שארפע שטיבעל פון די יונגע גערער „רעוואלוציאנערען-מאקסימאליסטען", וואס זאגאר א..וויכער קאלנער איז טריף. דאס שטיבעל געפינט זיך אויף פיאטרקאווסקא גאס, אין שטעט אונטער די קאמאנדע פון גביר'ש איידימלעך, וועלכע האבען אויך ווערבירט צוועלף - יעהריגע יונגלעך זאגאר. פערגאנגענע וואך איז דארט געווען א גרויסער סקאנדאל, וואס דער עפילאג דערפון האט זיך פערענדיגט מיט א חלול - שבת.

אין דאזיגען שטיבעל איז אריינגעקומען דער ה' ז. אליין א גערער חסיד, וואס איז זעלבען טאג אויך געווען א בעל-שמחה, (א בעל-ברית) ער איז אריינגעקומען אין בעגלייטונג פון איינינע בעקאנטע צוליב דעם וואס דאס גערער שם בעל איז געשלאסען געווארען. (וועגען וואס מיר שרייבען אויף א צוייטן ארט). אבער די „שארפע" האבען דעם ה' ז. קיין עליה נישט געוואלט געבען, דערפאר, ווייל ער איז נישט פון זייערע. שבת פארנאכט האט זיך דער עפילאג פון די דאזיגע געשיכטע אבגעשפילט אויף גאר א חיימליכען אופן. מען האט זיך געווארפען מיט פלעשער. אויסהאקענדיג דערביי די שויבען. די דאזיגע פייגליכע געשיכטע האט אין שטאדט געמאכט א שווערען רושם.

פליטים פון... גערער שטיבלעך

מיט א קורצע צייט צוריק, איז געשלאסען געווארען דורך דער מאכט דאס ארטיגע חדר „יסודי-התורה" (קאזיע 13) פאר'ן נישט ענטשפרעכען די געהעריגע פארשריפטען, צוליב דעם וואס די מתפללים פון די ביידע גערער שטיבלעך (קאזיע און ווארשאווסקי) האבען זיך נישט געאיילט מיט געבען געלד אויף דעם רעמאנט, האט מען זיך טאקי אין שטאדט געוויצעלט, אז די אנדערע שטיבלעך האבען געמוזט אויפנעמען גערער פליטים...

„קארפאטי" רייניגט...

די בעקאנטע גרויסע אונטערנעמונג פון די אייל און נאפט-פאבריקען „קארפאטי" האט לעצטענ'ס דורכגעפיהרט א „רייניגונג" פון איהרע יודישע אנגעשטעלטע אין איהר ארטיגער אבטיילונג. דערונטער איז אויך בעזייטיגט געווארען דער לאנג יעהריגער יודישער דיר. ה' פאגעל. קאנטאנארען זענען איבריג.

כוליגאניזם.

דער היגער איינוואוינער משה סטראזיבערג (פל. מארש. פילסודסקיעגא) איז געהענדיג צום דאווענען בעפאלען געווארן דורך א כוליגאן, וואס האט איס שווער צושלאגען. דעם בעפאלענעם האט די מעדיצינישע הילף ערטיילט ד"ר הארקאווי

„מכבי" איז א נייעם לאקאל.

דער היגער „מכבי" וואס איז מיט א גרויסע צייט צוריק בעזייטיגט געווארען פון זיין לאקאל זאל שוין קירצליך האבען א שעהן איינגעארדענטען לאקאל אין צענטר פון שטאדט.

ווערביר - אקציע פאר'ן „אות" אין קעלץ.

די טעג קומט קיין קעלץ אין שליחות פונ'ם ליטעראַרישען חודש - זשורנאל „אות" דער יונגער דיכטער אברהם וויינבערג (ווארשא), וועלכער האט די אויפגאבע צו פערברייטערען די צאהל אבאנענטען פונ'ם „אות".

ס'איז צו דערווארטען, אז פונקט ווי אין אנדערע שטעדט, וועלען אויך די קעלצער פריינד פונ'ם יודישען געדרוקטען ווארט, צוהעלפען דעם פ' וויינבערג אין זיין ארבייט.

אויסבעסטרונג.

אין לעצטען נום. פון אונזער צייטונג איז געווען געמאלדען, אז א ראדאמער יונגערמאן, מיטגליד פון וועלט-פערבאנד איז קומענדיג אין קעלצער ציונ. קלוב האט מען פון איהם פערלאנגט 50 גר. פאר'ן איינטריט אין קלוב-לאקאל וואס געהערט צום וועלט-פערבאנד. למען האמת מוזען מיר פעסטשטעלען, אז דער ציוניסטישער קלוב אין קעלץ, געהערט צו דער וועלט-פעראייניגונג. פון די „א" ציוניסטען וואס גרופירען זיך דארטען. ס'איז איבריג צוצוגעבען, אז אויך די קלוב-לייטונג איז פון די זעלבע עקספאזיטור. דאנגעגען דער וועלט-פערבאנד איז דארט נישט פערטרעטען.

צייכענס פון דער צייט...

די פאפולערע פוילישע זינגערין האנקא ארדאנובנא, איז לעצטען שבת אויפגעטרעטען אין טעאטער „פאלסקי". דריי פערטעל עולם איז בעשטאנען פון יודען אבער נישט קוקענדיג דערויף, האט זי דאס מאהל די יודישע לידער „פערגעסען", הגם זי פלעגט אזעלכע האבען אין איהר רעפערטואר.

געדענק!

די יוד. פליטים פון דייטשלאנד ווארטען אויף דיין הילף!

Zakład bandażowniczy

A. AKERBERG

(dawniej D. Goldberg)

SPECJALNOŚĆ pasy rupturowe, brzuszne, pępkowe, suspensoria i t. p.

Zamówienia ściśle dostosowane są do potrzeb klijenteli i wykonywane według wskazówek WP.P. Lekarzy.

Przyjmuje się również wszelkie reperacje.

Radom, ul TRAUGUTTA 62 (dawn. Długa 3)

געברידער האנצבערג

האבען געעפענט

אני' ערשטקלאסיגער רעסטאראן

א. נ.

«קאפע=באר»

ווארשא, גראניטשנא 1

בעסטע, געשמאקפולע און כשר'ע עסענס

אונטער דער אויפזיכט פון א ספעציעלען נאמן.

אלע ראדאמער, וואס קומען קיין ווארשא דארפען געדענקען דעם אדרעס און בעזוכען דעם פיינעם רעסטאראן פון זייערע לאנדסלייט.

Nasz Instytut Kosmet. „Charme" Radom, ul. Żeromskiego 5, udziela bezpłatnych por-d

א אנאנאס

אין

„ראדאמער-קעלצער לעבען"

ה
א
ט

דעם גרעסטען ערפאלג

Najlepsze, najmilsze i najtańsze prezenty dla rodziny i przyjaciół

— to —

kuchenki, żelazka

grzejniki do rurek

poduszki i inne

Do nabycia na dogodnych warunkach w

Radomskim Towarzystwie Elektrycznym Sp.Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

שטיצט די געזעלשאפט «ארט»

מיר טיילען מיט אלע אונזערע חברים און פריינד, אז עס ווערט איינגעארדנט יעדען פרייטאג - צו-נאכטס א „לעבעדיגע צייטונג". ארג. „הפועל".

ŻĄDAJCIE TYLKO „RIKSZA" GUM..? JEDWABNE

Kino ADRIA Do niedzieli d. 20 listopada. włącznie.

Podwójny program

„BATALIA NIEUSTRASZONYCH"

„Słowiczek"–Schirley Temple

Od poniedziałku dnie 21 listopada rb. Wspaniały podwójny program

„DAMA PIKOWA" wg. głośnego ntworu Aleksandra Puszkina

Największy reportaż z dżungli malajskiej „BOOLOO"

Wstrząsająca sceny polowania na słonie, biały tygrysy i pytony

Kino ADRIA

שבת דעם 19

זונטאג דעם 20

פריהמארגען - פילמען

„Trędowata"

(אכטונג קעלץ!) אין אלע רעדאקציע און אדמיניסטראציע - ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגן מיט אונזער מיטארבייטער ק. ביינוואל

שריפטליך קען מען זיך ווענדען: Red. „Radomer - Kielcer - Leben" Kielce, ul. Warszawska 2.

אבאנאמענטס פרייז: פאר 3 חודש אין פוילען זלאטע, אין ארויסקריטן, בעלגיען 4 פראנק, אין אנדערע לענדער 30 סענט.

1-szaś ostatnia strona liczą 10 szpalt

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekście mm 1 szp. 60 gr. na ostatniej stron. mm 1 szp. 25 gr.

Redaktor CH. M. HERC tel. 15-18 .טעל Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Szwerlikowska 29